

© ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდი

თბილისი, 2007

ავტორი: თამარ საბედაშვილი

ინგლისური გამოცემის რედაქტორი: ჯონ ჰორანი

თარგმანი ინგლისურიდან: ხათუნა ჩხეიძე

კორექტორი: რუსუდან მარგიშვილი

დაკაბადონება: მაია კაპანაძე

ნაშრომი ქართულ ენაზე გამოიცა ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონული ოფისისა და „ფონდი ტასოს“ მხარდაჭერით.

ამ ნაშრომში გამოთქმული მოსაზრებანი ეკუთვნის ავტორს და შესაძლოა არ ემთხვეოდეს ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდისა და „ფონდი ტასოს“ პოზიციას.

ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდი

როზენტალერშტრასე, 40/41

10178 ბერლინი, გერმანია

ტელ.: +49 30 285340

ელ.ფოსტა: info@boell.de

ვებგვერდი: www.boell.de

სამხრეთ კავკასიის რეგიონული ოფისი

ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდი

რადიანის ქ. 5, თბილისი 0179, საქართველო

ტელ.: +995 32 227705

ელ.ფოსტა: info@boell.ge

ვებგვერდი: www.boell.ge

ფონდი ტასო (ქალთა ფონდი და მესხიერების კვლევის ცენტრი)

რეზო თაბუკაშვილის ქ. 15, თბილისი 0108, საქართველო

ტელ.: +995 32 920595

ელ. ფოსტა: info@taso.org.ge

ვებგვერდი: www.taso.org.ge

ISBN: 978-9941-9009-0-7

თამარ საბადაშვილი

გენდერი და დემოკრატიზაცია:

საქართველო 1991-2006

თბილისი
2007

სარჩევი

წინასიტყვაობა	7
შესავალი	9
ქალები საქართველოს დემოკრატიისკენ ბარდამაშვალ პერიოდში	12
გენდერული თანასწორობის საკითხი საქართველოს კანონმდებლობასა და საჯარო პოლიტიკაში	24
დემოკრატიზაცია, გენდერი და სამოქალაქო საზოგადოება	39
დასკვნები და რეკომენდაციები	50
ბიბლიოგრაფია	53
ინტერვიუთა სია	55
დანართი გენდერული თანასწორობის სახელმწიფო კონცეფცია	56
1. შესავალი	56
2. ტერმინთა განმარტება	57
3. გენდერული თანასწორობის მიღწევის ძირითადი მიმართულებები	57
4. გენდერული თანასწორობის ძირითადი მიმართულებების განხორციელების მექანიზმები	58
5. პოლიტიკური სფერო	59
6. ეკონომიკური სფერო	59
7. სოციალური სფერო	59
8. დასკვნითი დებულებები	60

წინასიტყვაობა

რა როლი შეასრულებს ქალებმა საქართველოს დემოკრატიული განვითარების პროცესში?

რომელი ფორმალური და სამართლებრივი ჩარჩოები არსებობს გენდერული თანასწორობისთვის საქართველოში; როგორ და ვის მიერ იქნა ისინი პრაქტიკაში რეალიზებული?

რა როლს ასრულებს სამოქალაქო საზოგადოება დემოკრატიის მშენებლობისა და გენდერული თანასწორობის დამკვიდრებისათვის?

რომელი ფაქტორები აფერხებს და რომელი უწყობს ხელს ქალებისა და მამაკაცებისთვის თანასწორი უფლებებისა და თანაბარი შესაძლებლობების დამკვიდრების პროცესს?

როგორი სახის ზემოქმედება, პოზიტიური თუ ნეგატიური, შეიძლება მოახდინონ საერთაშორისო ორგანიზაციებმა და ფონდებმა ამ პროცესში?

ნაშრომი „გენდერი და დემოკრატიზაცია: საქართველო 1991-2006“ წარმოადგენს მცდელობას, რომ პასუხი გაეცეს ზემოთ ჩამოთვლილ საკითხებს.

ჰაინრიხ ბიოლის სამხრეთ კავკასიის რეგიონულმა და ბერლინის სათავო ოფისებმა თამარ საბედაშვილს ანალიტიკური კვლევა შეუკვეთეს იმ მიზნით, რომ საქართველოში გენდერული თანასწორობის, გენდერული თანასწორობისა და დემოკრატიზაციის პროცესის ურთიერთმიმართებისა და ამ სფეროში არსებული სირთულეების სურათი მიეღოთ. ამ სირთულეების დაძლევა ხომ აუცილებელია ქვეყანაში დემოკრატიული პროცესების ხელშესაწყობად.

ჩვენი აზრით, წინამდებარე ნაშრომი სასარგებლო ინიციატივა აღმოჩნდება ჰაინრიხ ბიოლის ფონდისთვის დემოკრატიის მშენებლობის საქმეში არა მხოლოდ საქართველოს, არამედ მთელი მსოფლიოს მასშტაბით.

გენდერული დემოკრატიის განვითარება ფონდის მუშაობის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მიმართულებას წარმოადგენს. ეს ქალის სოციალურ ემანსიპაციას და კაცისა და ქალის თანაბარ უფლებიანობას ნიშნავს. გენდერული დემოკრატია კომპლექსური ამოცანაა და ჩვენი ფონდის ყველა საქმიანობის განუყოფელი ნაწილია. გენდერული დემოკრატიის მზა სახელმძღვანელო არ არსებობს - საჭიროა თანმიმდევრული მუშაობა, რომელიც მიზნად ისახავს ჩვენი ორგანიზაციისა და მთელი საზოგადოების წინსვლას განვითარებისკენ. გენდერული დემოკრატიის კონცეფციები მუდმივ გადასინჯვასა და განახლებას მოითხოვს კონკრეტული სოციალური და კულტურული გარემოს თავისებურებების გათვალისწინებით.

ამ ნაშრომში წარმოდგენილი საქართველოს სიტუაციური ანალიზის პრეზენტაცია შედგა 2007 წლის 2-10 მარტს ფონდის საერთაშორისო კონფერენციაზე, პაკისტანის ქალაქ ლაჰორში. ნაშრომმა ცხადყო, თუ რა დიდი შესაძლებლობები აქვს გენდერულად მგრძობიარე მიდგომების ზუსტ და თანმიმდევრულ ინტეგრირებას დემოკრატიის მშენებლობის საქმეში. ფონდის სამხრეთ კავკასიის ოფისის კონკრეტულ საქმიანობას რაც შეეხება, სიტუაციური ანალიზი დაგვეხმარა ხელახლა შეგვეფასებინა ჩვენი

საქმიანობა და გადაგვესინჯა დადგენილი პრიორიტეტები გენდერული თანასწორობისა და დემოკრატიის მშენებლობის სფეროებში, რამაც თავისთავად მომავალი პროგრამების დახვეწის საშუალება მოგვცა.

ქ-ნი საბედამთავრო გენდერული და დემოკრატიული განვითარების პროცესებთან დაკავშირებით საქართველოში არსებული მდგომარეობის სრულყოფილ და კრიტიკულ სურათს გვაძლევს. გამოკვლევის შედეგად მიღებული დასკვნები თუ მასში გაკეთებული განცხადებები გვავალდებულებს დავფიქრდეთ იმ სირთულეებზე, რომლებიც უნდა დავძლიოთ, კერძოდ:

- საქართველოში შექმნილია დე იურე საფუძველი გენდერული თანასწორობისთვის, მაგრამ მისი პრაქტიკაში ამოქმედების და განხორციელების სურვილი ნაკლებად იგრძნობა. ამაზე მიუთითებს როგორც ვარდების რევოლუციამდელი, ისე რევოლუციის შემდეგდროინდელი ხელისუფლების საქმიანობა.
- პოლიტიკური ნების ნაკლებობა, ტრადიციული წარმოდგენები სქესთა როლებზე და საზოგადოებრივი ცნობიერების დაბალი დონე გენდერული თანასწორობის საკითხებზე ამგვარი თანასწორობის დამკვიდრების გზაზე აღმართული დაბრკოლებებია.
- ამჟამად პოლიტიკურ არენაზე ეფექტურად არ არის წარმოდგენილი მთელი საზოგადოება. ზოგადად, სუსტი პოლიტიკური წარმომადგენლობის ფონზე კი ხალხს გენდერული თანასწორობა არსებით პრობლემად არ მიაჩნია.
- ქალთა უფლებებისა და მათთვის უფლებამოსილების მინიჭების სფეროში მომუშავე საერთაშორისო ორგანიზაციები თავიანთი პროგრამების ზუსტად დაგეგმვასა და მუშაობის კოორდინირებას ხშირად ვერ ახერხებენ, რასაც მიყვავართ საქმიანობის დუბლირებისკენ და ქალთა ადგილობრივ არასამთავრობო ორგანიზაციებს შორის არაჯანსაღი კონკურენციისკენ.

მართალია, ნაშრომი თავდაპირველად ფონდის შიდა მოხმარებისთვის შეიქმნა, მაგრამ ჩანს, რომ ის საქართველოში დემოკრატიის მშენებლობის პროცესის სხვა მონაწილეებსაც გამოადგებათ. იგი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, როგორც საჭიროებების შეფასების დოკუმენტი ახალი პროგრამებისა თუ საქმიანობების დაგეგმვის ეტაპზე. ამას გარდა, ნაშრომი საინტერესო საკითხავია ყველასთვის, ვინც საქართველოში მიმდინარე დემოკრატიულ პროცესებს ადევნებს თვალს.

ველით თქვენს გამომხმარებლას,

მირა ზოვაკარი

პროექტის მენეჯერი

ჰაინრიხ ბიოლის ფონდი

სამხრეთ კავკასიის რეგიონული ოფისი

შესავალი

ჰაინრიჰ ბიოლის სამხრეთ კავკასიის რეგიონულმა ოფისმა ეს კვლევა შიდა მოხმარებისთვის შეუკვეთა. ნაშრომს ორი მთავარი მიზანი აქვს: 1) გენდერული თანასწორობის სფეროში არსებული ხარვეზებისა და საჭიროებების იდენტიფიცირების გზით ინფორმაცია მიანოდოს ფონდს საქართველოში სამომავლო პროგრამების განსახორციელებლად და სამოქმედო კურსის დასადგენად; 2) ცხადი გახადოს ის ურთიერთმიმართება, რაც გენდერული თანასწორობისა და დემოკრატიზაციის პროცესებს შორის არსებობს. ასე რომ, ამ კვლევის მიგნებები შესაძლოა საინტერესო აღმოჩნდეს არა მარტო ფონდისთვის, არამედ სხვა დაინტერესებული ორგანიზაციებისა თუ კერძო პირებისათვის.

ქვეყნის დამოუკიდებლობის პირველმა ათწლეულმა ძლიერი გავლენა იქონია დემოკრატიზაციის პროცესის მიმართულებებსა და ქალთა მოძრაობის განვითარებაზე, ისევე როგორც გენდერული თანასწორობის სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავებაზე. ასე რომ, წინამდებარე ნაშრომი რეტროსპექტიულად წარმოგვიდგენს 1991-2003 წლებში განვითარებულ მოვლენებს. განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა აგრეთვე ვარდების რევოლუციის შემდეგდროინდელ პერიოდს, 2003 წლის დასასრულიდან 2006 წლის ჩათვლით.

გამოკვლევამ პასუხი უნდა გასცეს სამ მთავარ შეკითხვას: 1) როგორი ზეგავლენა იქონია გარდაქმნის პროცესმა გენდერული თანასწორობის მდგომარეობაზე ქვეყანაში? 2) როგორ არის გენდერული თანასწორობის საკითხი წარმოდგენილი კანონმდებლობასა და საზოგადოებრივ პოლიტიკაში მიმდინარე დემოკრატიზაციის ფონზე? 3) რა როლი შეასრულა ქალთა მოძრაობამ დემოკრატიზაციის პროცესში? ამ კითხვებზე პასუხის გაცემისას გათვალისწინებული იქნება ქალთა უფლებების საკითხებთან დაკავშირებული ღირებულებებისა და იდეების გაცვლის დინამიკა გლობალურ და ადგილობრივ დონეებს შორის. ყურადღება მიექცევა აგრეთვე ქალებს შორის არსებულ ეთნიკურ, რელიგიურ და კლასობრივ განსხვავებებსაც.

იმისთვის, რომ გასაგები გახდეს გენდერულ თანასწორობასა და დემოკრატიზაციის საკითხებს შორის არსებული მიმართება, ეს ნაშრომი დემოკრატიზაციის უფრო ფართო განმარტებას ეყრდნობა, რომელიც მის მნიშვნელობას პოლიტიკური სისტემის, ვინრო გაგებით, ინსტიტუციური სტრუქტურების ცვლილებების მიღმა ხედავს. მე ვიზიარებ ჯეორჯინა უელენის მოსაზრებას, რომლის მიხედვითაც: „შეზღუდული ხედვა დემოკრატიზაციის პროცესისა საკმარისი არ არის ამ პროცესის და გენდერული ურთიერთობების ურთიერთქმედების გასარკვევად, რამდენადაც, ინსტიტუციონალურ დონეზე განხორციელებულ დემოკრატიულ ცვლილებებს ყოველთვის როდი მოსდევს შედეგად უფრო ფართო, საზოგა-

დოებრივად მნიშვნელოვანი ცვლილებები.¹ ამ კვლევამ აჩვენა, რომ უელენის მოსაზრება საქართველოს შემთხვევაში სწორია. დემოკრატიზაციის საყოველთაოდ მიღებული გაგებით, პროგრესი ნამდვილად შეიმჩნევა ქვეყანაში და ქართულ პოლიტიკურ სისტემაში „კოლექტიური გადაწყვეტილების მთავარი მიმღებები პერიოდული არჩევნების გზით მოდიან ხელისუფლებაში, კანდიდატები თავისუფლად ეჯიბრებიან ერთმანეთს ხმების მოსაპოვებლად და არჩევნებში მონაწილეობის უფლება ფაქტობრივად მთელ ზრდასრულ მოსახლეობას აქვს.“² თუმცაღა, დემოკრატიული პოლიტიკური სისტემისკენ მიმავალ პროგრესს ავტომატურად არ მოჰყოლია ქალთა წარმომადგენლობის ზრდა პოლიტიკურად მნიშვნელოვან თანამდებობებზე და არც სქესთა სოციალური და ეკონომიკური თანასწორობა მოუტანია.

ამ ნაშრომის მეთოდოლოგია მოიცავს შესაბამისი მასალების სამაგიდო კვლევას და ათ თემატურ ინტერვიუს. ინტერვიუები ჩატარდა პოლიტოლოგებთან და/ან გენდერული თანასწორობის ექსპერტებთან და მკვლევართან. სამაგიდო კვლევის ეტაპზე, ძირითადად განხილული იქნა არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და დამოუკიდებელი მკვლევარების ნაშრომები გენდერული თანასწორობის მდგომარეობაზე საქართველოში. ასევე შევისწავლე საქართველოს მიერ გაეროს ქალთა მიმართ ყველა ფორმის დისკრიმინაციის აღმოფხვრის შესახებ კომიტეტში წარდგენილი სამთავრობო და ჩრდილოვანი ანგარიშები, საქართველოს შესაბამისი კანონმდებლობა და სახელმწიფო სამოქმედო გეგმები. გავეცანით უახლეს ნაშრომებსა და გამოცემებს საქართველოში მიმდინარე დემოკრატიზაციის პროცესზე და სამოქალაქო საზოგადოების მდგომარეობაზე. კვლევისას გამოვიყენე აგრეთვე, ქალის უფლებების სფეროში ჩემი მრავალწლიანი მუშაობის განმავლობაში შეგროვებული არასამთავრობო ორგანიზაციების პუბლიკაციები.

ინტერვიუებისათვის რესპოდენტთა შერჩევაც ამ სფეროში მრავალწლიანმა მუშაობამ განაპირობა. რესპოდენტთა კანდიდატურები ბიოლის ფონდთანაც შეთანხმდა. რესპოდენტთა ჯგუფი შედგებოდა მკვლევარებისაგან, რომლებიც ამავდროულად აქტივისტებიც არიან, და არასამთავრობო ორგანიზაციების წევრებისგან. ეს სპექტრი შეირჩა, რათა გავვეგო იმ ადამიანების აზრი, ვინც 1) აკვირდება და სწავლობს სოციალურ მოვლენებს; 2) სწავლობს ამ პროცესებს, მაგრამ ამავე დროს თავადაც მონაწილეობს მათში და 3) მათი, ვინც უშუალოდ მუშაობს განვითარებისთვის და გენდერული თანასწორობის მისაღწევად. ინტერვიუები ძირითადად წინასწარ შემუშავებული კითხვების მიხედვით წარიმართა.

¹ Georgina Waylen, “Women and Democratization: Conceptualizing Gender Relation in Transition Politics”, *World Politics*, April 1994, v. 46 n3 p327 (28), 4.

² Samuel P. Huntington, “Will More Countries Become Democratic?” *Political Science Quarterly* 99, Summer 1984, 195.

რესპონდენტებთან ინტერვიუების ანალიზმა აჩვენა, რომ პასუხებს შორის მეტი მსგავსებაა, ვიდრე განსხვავება. ეს ფაქტი, შესაძლოა, იმის მიმანიშნებელი იყოს, რომ დღეს მეცნიერული მუშაობისა და სამოქალაქო აქტიურობის განვითარება პარალელურად მიმდინარეობს. ორივე სფეროში მომუშავე ადამიანები უმეტესად უცხოურ დაფინანსებაზე არიან დამოკიდებულინი, ამიტომ ვერ მუშაობენ უწყვეტ რეჟიმში. უფრო მეტიც, ორივე სფეროს წარმომადგენლები ცდილობენ დასავლური (აშშ და დასავლეთ ევროპა) თეორიების, კონცეფციებისა და სამოქმედო მექანიზმების შემოტანას.

ქალები საქართველოს დემოკრატიისკენ გარდამავალ პერიოდში

ამ კვლევისთვის გამოკითხულ რესპონდენტთა აბსოლუტურმა უმრავლესობამ ხაზი გაუსვა იმას, რომ დემოკრატიზაციის პროცესმა, რომელიც ნათლად გამოიკვეთა საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, ჯერ კიდევ 1980-იანი წლების დასასრულს გორბაჩოვისეულ „პერესტროიკასთან“ ერთად აიდგა ფეხი. რესპონდენტებმა დემოკრატიის გაზაფხულის ძირითად მაჩვენებლებად სიტყვის თავისუფლებისთვის შექმნილი უკეთესი პირობები, უფრო სამართლიანი არჩევნები და საჯარო მმართველობაში უფრო მეტი გამჭვირვალობის შეტანა დაასახელეს.³ 1980-იანი წლების დასასრული საბჭოთა კავშირში ტოტალიტარიზმის ნგრევის ოდნავ დაგვიანებული, მაგრამ მნიშვნელოვანი ძვრების პერიოდად მიიჩნევა - „უძლეველი და ტოტალური კონტროლის ხატი უკვე ილუზია იყო, თუნდაც კიდევ რამდენიმე წელი რომ დასჭირვებოდა ამის პრაქტიკაში დამტკიცებას.“⁴ თუნდაც ამის პრაქტიკაში დამტკიცებას კიდევ რამდენიმე წელი დასჭირვებოდა.

საქართველოს შემთხვევაში, საბჭოთა კავშირის ნგრევის პროცესი ძლიერი ეროვნული მოძრაობის ფონზე მიმდინარეობდა. ეს ფაქტორი მეცნიერებს გარდამავალ პერიოდში ქვეყნის დემოკრატიულ და არა ავტორიტარულ მმართველობაზე გადასვლის უმნიშვნელოვანეს წინაპირობად მიაჩნიათ, განსხვავებით ყოფილი საბჭოთა კავშირის ბევრი სხვა რესპუბლიკისგან.⁵

ქალები აქტიურ მონაწილეობას იღებდნენ საქართველოს ეროვნულ-გამათავისუფლებელ მოძრაობაში. „ქალებმა გამოავლინეს საკვირველი პოლიტიკური აქტიურობა ამ პერიოდში: 1989 წლის 9 აპრილის ტრაგიკულ დღეს⁶ უფრო მეტი ქალი დაიღუპა, ვიდრე მამაკაცი და მხოლოდ იმიტომ კი არა, რომ ისინი ფიზიკურად სუსტები იყვნენ, არამედ იმიტომ, რომ საპროტესტო აქციაში უამრავი ქალი მონაწი-

„...ქალებს, კაცებს, ყველას თავისუფლების იდეა აერთიანებდათ, ისინი ერთად მოითხოვდნენ ქვეყნის დამოუკიდებლობას.“

³ ინტერვიუ ნანა სუმბაძესთან, მკვლევარი-სოციოლოგი, საზოგადოებრივ მეცნიერებათა ინსტიტუტი. ჩანერილია 2007 წლის 15 იანვარს; ინტერვიუ ლელა გაფრინდაშვილთან, კულტუროლოგი და გენდერული საკითხების მკვლევარი. ჩანერილია 2007 წლის 15 იანვარს; ინტერვიუ გია თარხან-მოურავთან, მკვლევარი, საზოგადოებრივ მეცნიერებათა ინსტიტუტი. ჩანერილია 2007 წლის 17 იანვარს;

⁴ Jonatan Wheatley, *Georgia from National Awakening to Rose Revolution*, Ashgate: Aldershot, 2005, 19.

⁵ იხ. Steven M. Eke and Taras Kuzio, “Sultanism in Eastern Europe: The Socio-Political Roots of Authoritarian Populism in Belarus,” *Europe-Asia Studies*, 52/3, 2000, 523-47. აგრეთვე, Kathleen J. Mihailisko, *Belarus: Retreat to Authoritarianism*, in Karen Dawisha and Bruce Parrott, *Democratic Changes and Authoritarian Reaction in Russia, Ukraine, Belarus and Moldova*, Cambridge University Press: Cambridge, 1997, 223-281.

⁶ 1989 წლის 9 აპრილს საბჭოთა ჯარმა აგრესიულად დაარბია რუსთაველის გამზირზე, პარლამენტის შენობის წინ, შეკრებილი მშვიდობიანი დემონსტრანტები. ამის შედეგად 20 ადამიანი დაიღუპა, ძირითადად, ქალები და გოგონები. დაახლოებით, 4000 ადამიანი კი დაშავდა. ფიზიკურ ძალასთან ერთად საბჭოთა ჯარისკაცებმა მომწამლეელი გაზიც გამოიყენეს. 9 აპრილის ტრაგედიაში უფრო რადიკალური გახადა საქართველოს ეროვნული მოძრაობა.

ლეობდა, იმდენივე, რამდენიც მამაკაცი, თუ მეტი არა. სახლში გამოკეტილ ქალებს უპრეცედენტო შანსი მიეცათ, რომ პოლიტიკურად აქტიურები გამხდარიყვნენ და მათაც ხელიდან არ გაუშვეს ეს შესაძლებლობა.⁷

მიუხედავად იმისა, რომ ეროვნული მოძრაობის ლიდერთა უმეტესობა კაცები იყვნენ, უნდა აღინიშნოს, რომ ქალთა მონაწილეობა საქართველოს დამოუკიდებლობის მოთხოვნით 1989-1991 წლებში გამართულ ქუჩის მშვიდობიან საპროტესტო დემონსტრაციებში მაინც შთამბეჭდავი იყო. მართალია, ქალებს ლიდერობის, გადანყვეტილების მიღების, ფიზიკური გამძლეობისა თუ ცნობადობის კუთხით უფრო ნაკლები გამოცდილება ჰქონდათ, ვიდრე კაცებს, მაგრამ მათ - ქალებს, კაცებს, ყველას თავისუფლების იდეა აერთიანებდათ, ისინი ერთად მოითხოვდნენ ქვეყნის დამოუკიდებლობას. ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობის არცერთ ეტაპზე არ წამოჭრილა ქალების საკითხი და არც გენდერული თანასწორობის მოთხოვნები ისმოდა.

„ის ფაქტი, რომ ცალკეული ქალები მონაწილეობდნენ ეროვნულ-გამათავისუფლებელ მოძრაობაში, ავტომატურად არ ნიშნავდა ქალებისთვის აქტუალური საკითხების წინ წამოწევას. ქალებმა განსაკუთრებული როლი ითამაშეს ეროვნულ მოძრაობაში, მაგალითად, თამრიკო ჩხეიძემ, განსაკუთრებით 1978 წელს, როცა მთელი საზოგადოება ფეხზე დადგა ქართული ენის, როგორც სახელმწიფო ენის, გაუქმების წინააღმდეგ. მაგრამ, რასაც ეროვნული მოძრაობის ლიდერები მაშინ აპროტესტებდნენ, ნამდვილად არ ეხებოდა ქალების პრობლემებს ან გენდერულ უთანასწორობას.“⁸

ეს გასაკვირი არც არის. მოქალაქეთა ცნობიერებაში ღრმად იყო გამჯდარი საბჭოთა ხელისუფლების მიღწევები გენდერული თანასწორობის საკითხში. და თუმცა ქალთა ემანსიპაციის სფეროში მიღწეული წარმატების ამბავი, ასეთ ქება-დიდებას რომ ასხამდა საბჭოთა პროპაგანდა, არცთუ უსაფუძვლო იყო, იმ პერიოდში ძალზე ცოტა ვინმე თუ აქცევდა ყურადღებას ქალთა რეალურ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ შესაძლებლობებსა და ძალაუფლებას. 1991 წელს ბარბარა ევანს კლემენტსმა იმედი გამოთქვა, რომ საბჭოთა კავშირის დეზინტეგრაციის პროცესში ქალებს საკმარისი უნარი აღმოაჩნდებოდათ იმისთვის, რომ თავიანთ სატყვივარზე ხმამაღლა ელაპარაკათ, პრიორიტეტები განესაზღვრათ და პრობლემური საკითხები ახალი მთავრობების დღის წესრიგში შეეტანათ. თუმცაღა, საბჭოთა მემკვიდრეობის გამო, რომელიც ქალების საჭიროებებს მნიშვნელოვნად მიიჩნევდა ნებისმიერი რეფორმატორული პროცესისთვის, მომავალ მოვლენებთან დაკავშირებით კლემენტსმა ფრთხილი კომენტარი გააკეთა: „ბედის დაცინვა

⁷ ინტერვიუ ნანა სუმბაძესთან, 2007 წლის 15 იანვარი.

⁸ ინტერვიუ გია თარხან-მოურავთან. 2007 წლის 17 იანვარი.

იქნება, თუ საბჭოთა პერიოდში მიღწეული წარმატებები ქალების სანიან-აღმდეგოდ შემობრუნდება პოსტსაბჭოთა პერიოდში, ვინაიდან, შესაძლებელია, ოპონენტებმა თქვან, რომ ქალთა საკითხები უკვე გადაჭრილია და ცვლილებები საჭირო აღარ არის.⁹ მართლაც, ახალ დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა ისტორიამ გვიჩვენა, რომ ამ შიშს საკმარისი საფუძველი ჰქონდა, რადგან გენდერული თანასწორობის საკითხებს ჯერჯერობით სახელმწიფო პოლიტიკის გამტარებლების ყურადღება არ მიუქცევია.

საქართველოს შემთხვევაში ასეთი სიტუაცია, ერთი მხრივ, იმიტომ შეიქმნა, რომ ქალთა მოძრაობამ კონსოლიდირება და პრობლემების ეფექტურად ფორმულირება ვერ მოახერხა. მეორე მხრივ კი, სახელმწიფო პოლიტიკის შემქნელთ მიაჩნიათ, რომ ბრძოლა გენდერული თანასწორობისთვის მოგებულია და ამ სფეროში გამოსასწორებელი აღარაფერი დარჩა. პოსტსაბჭოთა საქართველოს ხელისუფლებას არ აღმოაჩნდა იმის პოლიტიკური ნება, რომ გენდერული თანასწორობის პრობლემატიკა შეესწავლა და ქალების პოტენციური გამოყენებინა საზოგადოების სასარგებლოდ. ეს შეუმჩნეველი არ დარჩენიათ ქართველ თუ უცხოელ ექსპერტებს.¹⁰

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, 1991 წლიდან, საქართველოში დაიწყო გარდაქმნის პროცესები ცენტრალური გეგმური ეკონომიკიდან საბაზრო ეკონომიკაზე და კომუნისტური რეჟიმიდან დემოკრატიაზე გადასასვლელად. გარდაქმნას თან მოჰყვა ორი შიდა შეიარაღებული კონფლიქტი (აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში) და სამხედრო გადატრიალების შედეგად აფეთქებული სამოქალაქო ომი. ასე რომ, 1990-იანი წლების დასაწყისში საბჭოთა კავშირის ყველაზე პოპულარული საკურორტო რესპუბლიკიდან საქართველო იქცა კონფლიქტებით, უმუშევრობითა და უკიდურესი სიღარიბით დამძიმებულ გარდამავალ ქვეყნად, სადაც დაახლოებით 270 000 იძულებით გადაადგილებული ადამიანი უსახლ-კაროდ დარჩა. დასრულდა საბჭოთა პერიოდი და მასთან ერთად სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებულ გენდერულ თანასწორობასაც წერტილი დაესვა. საზოგადოებამ გადარჩენისთვის დაიწყო ბრძოლა. ის სრულიად დაუცველი აღმოჩნდა ურთულესი პოლიტიკური და ეკონომიკური პრობლემების წინაშე და არც იმის ცოდნა და უნარი აღმოაჩნდა, რომ ეს პრობლემები ეფექტურად დაეძლია.

დამოუკიდებლობის პირველმა მშფოთვარე წლებმა საზოგადოებაში გულგატეხილობა გამოიწვია და მას აქტიურობის სურვილი წაართვა. ორმა

„...ქალთა მოძრაობამ კონსოლიდირება და პრობლემების ეფექტურად ფორმულირება ვერ მოახერხა...“

⁹ Barbara Evans Clements, “Later Developments: Trends in Soviet Women’s History, 1930 to the Present”, Barbara Evans Clements, Barbara Alpern Engel, Christine D. Worobec (eds), *Russia’s Women: Accommodation, Resistance, Transformation*, University of California Press: Berkley, 1991, 278.

¹⁰ იხ. ლია სანიკიძის, თამარ პატარიძის, ირმა ალადაშვილის, მარი მესხის, ვიოლეტა ნოიბაუერის და სხვ. ნაშრომი: *რეალობა: ქალების თანასწორი უფლებები და თანაბარი შესაძლებლობები საქართველოში*. პოლიგრაფი +, თბილისი, 2006.

მძვინვარე და დაუნდობელმა შიდა ეთნოკონფლიქტმა, რასაც სამოქალაქო ომიც მოჰყვა, ათასობით მოქალაქის სიცოცხლე შეინირა.¹¹ განსაკუთრებული ძალადობა და სულიერი ტრავმა გადაიტანეს ქალებმა, კონფლიქტის ორივე მხარეს, ეთნიკური წარმომავლობის განურჩევლად. გაუპატიურება,¹² ფიზიკური ძალადობა, ფსიქოლოგიური წამება და დამცირება ფართოდ იყო გავრცელებული. გაუპატიურებას, აგრეთვე ადამიანისთვის სხვისი გაუპატიურების იძულებას კონფლიქტში მონაწილე ორივე მხარის მეზობლები „ეთნიკური წმენდის იარაღად“ იყენებდნენ.¹³ გაუპატიურების შემთხვევების რაოდენობა დაუდგენელია, ვინაიდან ქალები არ აცხადებდნენ ამის შესახებ ხმამაღლა და უარს ამბობდნენ ფსიქოლოგიური თუ ფიზიკური სახის დახმარების მიღებაზე, რასაც, სამედიცინო ჩარევასთან ერთად, ადგილობრივი კულტურის გათვალისწინებით, შესაძლოა, ქალის რეპუტაციის შელახვა გამოენჯია.

ქალები იძულებით გადაადგილებულ პირთა 55%-ს შეადგენენ.¹⁴ ბევრი მათგანი აფხაზეთიდან 1993 წელს კონფლიქტის დასასრულს გამოიქცა, რადგან ეთნიკური ქართველები ან ქართველებზე დაქორწინებულნი იყვნენ და ფიზიკური განადგურება ემუქრებოდათ. „ქალები ფეხით გადადიოდნენ თოვლიან უღელტეხილებზე ერთი თვის განმავლობაში. ლტოლვილებმა ამ გზას სიკვდილის ბილიკი შეარქვეს.“¹⁵ ზოგიერთი მკვლევარის მონაცემებს თუ დავეყრდნობით, ამ გზაზე სიცივის, შიმშილისა თუ ავადმყოფობისგან სავარაუდოდ 250-დან 350-მდე იძულებით გადაადგილებული ბავშვი და ქალი, მათ შორის, რამდენიმე ფეხმძიმე, დაიღუპა.¹⁶ მართალია, ომის დროინდელი სექსუალური ძალადობის ფაქტები ჯერ ფართო განხილვის საგანი არ გამხდარა, მაგრამ ერთი რამ ნათელია - იძულებით გადაადგილებულ პირთა ინდივიდუალურ თუ კოლექტიურ მებსიერებაზე ამ გამოცდილებამ ღრმა კვალი დატოვა.¹⁷ შეიარაღებული კონფლიქტის შედეგად მიღებული ტრავმა ლტოლვილების ფსიქოლოგიურ და ფიზიკურ

¹¹ მკვლევარ ფერიდე ზურიკაშვილის მონაცემებით, ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის დროს დაღუპული 5000 სამოქალაქო პირიდან 2000 ქალი და ბავშვი იყო.

¹² არსებობს ინფორმაცია იმის შესახებ, რომ ჯარისკაცები აიძულებდნენ მამაკაცებს თავიანთი ოჯახის წევრი ქალები გაუპატიურებინათ, განსაკუთრებით კი მოზარდი გოგონები. იხ. UNHCR, *The Dynamics and Challenges of Ethnic Cleansing: The Georgia-Abkhazia Case*, ვებ მისამართი: <<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/publ/openssl.htm?tbl=RSDCOI&id=3ae6a6c54&page=publ>>, უკანასკნელი ვიზიტი - 2006 წლის 11 ნოემბერს.

¹³ Thomas Buck with Alice Morton, Susan Allen Nan, and Feride Zurikashvili, *Aftermath: Effects of Conflict on Internally Displaced Women in Georgia*, Working Paper No. 310 September 2000, 5, ვებმისამართი: <http://pdf.dec.org/pdf_docs/PNACJ947.pdf>, უკანასკნელი ვიზიტი - 2006 წლის 12 ნოემბერს.

¹⁴ ლტოლვილთა და განსახლების სამინისტრო, *დევნილის ცნობარი*. ასოციაცია მიგრანტი, UNHCR, თბილისი, 2002, 395.

¹⁵ Thomas Buck with Alice Morton, Susan Allen Nan and Feride Zurikashvili. 2000

¹⁶ იქვე, მითითებულია ფერიდე ზურიკაშვილი, *შვილიანი ქალების სოციალურ-ეკონომიკური სტატუსი იძულებით გადაადგილებულ პირთა შორის დღევანდელ საქართველოში*. თბილისი, საქართველო, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტთან ასრებული ქალთა საკითხების ცენტრი, 1998.

¹⁷ აღსანიშნავია, რომ აფხაზეთის ზოგიერთ რაიონში, განსაკუთრებით კი ეთნიკურად ქართულ გალის რაიონში, ძალადობა ცეცხლის შეწყვეტის შემდეგაც გრძელდებოდა.

ჯანმრთელობაზეც აისახა, მათ შორის ხშირია თვითმკვლელობის შემთხვევები, ნერვული და გულის დაავადებები. შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს დანარჩენ მოსახლეობასთან შედარებით, მათი ჯანმრთელობის მდგომარეობა გაცილებით უარესია.¹⁸

ქალები აქტიურად მონაწილეობდნენ სახალხო დიპლომატიაში. ისინი ახალ-ახალი ინიციატივებით გამოდიან ქართველოს და აფხაზ მოზარდებს შორის ნდობის აღდგენისა და მშვიდობიანი თანაარსებობის მხარდასაჭერად. მაგრამ მათი მონაწილეობა კონფლიქტის მოგვარების ოფიციალურ დონეებზე შეზღუდულია. გაეროს ქალთა ფონდის (UNIFEM) მხარდაჭერით ქალებმა სამშვიდობო ქსელი შექმნეს სახელწოდებით „ქალთა ერთობა მშვიდობისთვის“, რომელიც ქვეყნის მასშტაბით ასზე მეტ ორგანიზაციასა და ინდივიდუალურ წევრს აერთიანებს იმ მიზნით, რომ „ქალების მონაწილეობითა და გენდერული თანასწორობის დაცვით მიღწეულ იქნას

„ქალები აქტიურ როლს ასრულებენ სახალხო დიპლომატიაში. ისინი ახალ-ახალი ინიციატივებით გამოდიან ქართველოს და აფხაზ მოზარდებს შორის ნდობის აღდგენისა და მშვიდობიანი თანაარსებობის მხარდაჭერის მიზნით.“

უზრუნველყოფილი, მდგრადი მშვიდობა“.¹⁹

ქსელმა გაეროს უშიშროების საბჭოს #1325 რეზოლუცი-

ის „ქალებს, მშვიდობასა და უსაფრთხოებაზე,“ უკეთ შესრულება მოითხოვა²⁰ და 2005 წელს წარმატებით გაუწია ლობირება ქსელის წარმომადგენლობის საკითხს კონფლიქტების მოგვარების საკითხებში სახელმწიფო მინისტრის აპარატში. ქალთა ჯგუფებისა და სახელმწიფოს თანამშრომლობის ეს მექანიზმი ახალია საქართველოსთვის. მან თავისი წვლილი შეიტანა კონფლიქტის მოგვარებაზე მომუშავე ქალთა ჯგუფებსა და სამთავრობო უწყებებს შორის ინფორმაციისა და რეკომენდაციების გაცვლის გაუმჯობესების საქმეში. თუმცა, ამ მექანიზმმა ჯერ ვერ მიაღწია იმას, რომ ქალები კონფლიქტის მოგვარების ოფიციალურ პროცესებში ჩაერთო. ეს ისევ ფრაგმენტულად ხდება. ოფიციალური პროცესები ღიაა მხოლოდ სახელმწიფოს მაღალი რანგის თანამდებობის პირებისთვის, ძირითადად, გენდერული თანასწორობის საკითხებისადმი ნაკლებ მგრძობიარე მამაკაცებისათვის.

შიდა კონფლიქტებსა და სამოქალაქო ომს ეკონომიკური კრიზისი, ინფლაციისა და უმუშევრობის დონის ამაღლება მოჰყვა. უკიდურესად დაბალი ხელფასების გამო, რაც გაცილებით ნაკლები იყო საარსებო მინიმუმზე

¹⁸ Walter Kälin, *Specific Groups and Individuals: Mass Exoduses and Displaced Persons: Report of the Representative of the Secretary-General on the Human Rights of Internally Displaced Persons*, E/CN.4/2006/71/Add.7, 12, 24 March 2006.

¹⁹ ქსელი ქალთა ერთობა მშვიდობისთვის, *მემორანდუმი*, 2004, 1.

²⁰ გაეროს უშიშროების საბჭოს #1325 რეზოლუცია 2000 წელს არის მიღებული და ერთადერთი რეზოლუციაა, რომელიც ეძღვნება შეიარაღებული კონფლიქტების ზემოქმედებას ქალებსა და გოგონებზე. რეზოლუცია მოითხოვს, რომ გენერალურმა მდივანმა, ისევე როგორც გაეროს წევრმა ქვეყნებმა, ქალები კონფლიქტის ტრანსფორმაციისა და მისი მოგვარების პროცესის ყველა ეტაპზე ჩართონ.

და სამსახურში მისასვლელად ტრანსპორტის ხარჯებსაც ვერ ანაზღაურებდა, 1990-იან წლებში მოსამსახურეები, განსაკუთრებით კი ქალები, იძულებულნი გახდნენ სამსახურისთვის თავი დაენებინათ. ქალებს მასიურად ათავისუფლებდნენ. ბევრმა მათგანმა პროფესია შეიცვალა და არაფორმალურ შრომით ბაზარზე გადაინაცვლა. აქ მათ დაბალი შემოსავალი და გაუსაძლისი სამუშაო პირობები დახვდათ. არაფორმალურ ბაზარზე დასაქმებამ, მართალია, მათ გარკვეული ხელობა შეასწავლა, მაგრამ, მეორე მხრივ, ქალები ძალადობის პირისპირ დატოვა, რადგან ქმედითი მექანიზმები მათი უფლებების დასაცავად არ შექმნილა.

გალატაკებული ოჯახების ქალებმა მარჩენალის როლი იკისრეს, ხშირ შემთხვევაში, იმის ხარჯზე, რომ დაბალხელფასიან სამუშაოზე უარს არ ამბობენ. გაზრდილმა ეკონომიკურმა დამოუკიდებლობამ მათ გარკვეულწილად ძალაუფლება შეჰმატა, მაგრამ უკეთესი სამიზნე გახადა სქესის ნიშნით ძალადობისათვის, სახლშიც და საზოგადოებრივ არენაზეც. ქალების უმრავლესობა, რომელიც ფორმალურ სექტორში დარჩა, სოფლის მეურნეობის, განათლების, ჯანმრთელობის დაცვისა და მსუბუქი მრეწველობის მცირე შემოსავლიან სფეროებში მუშაობს.²¹ ქალთა მაღალი კონცენტრაცია ეკონომიკის მცირე შემოსავლიანი სექტორების დაბალ დონეებზე ნათლად მიუთითებს შრომის ბაზრის ვერტიკალურ და ჰორიზონტალურ გენდერულ სეგრეგაციაზე. შედეგად, სტატისტიკის დეპარტამენტის მონაცემებით, მივიღეთ ის, რომ 2004 წელს ქალების ნომინალური ყოველთვიური საშუალო ხელფასი ეკონომიკის ყველა სფეროში მამაკაცების ხელფასის 60%-ს უდრიდა.²²

დღეს იმ სფეროებში, სადაც მეტწილად ქალებს ქირაობენ, პრივატიზაციის პროცესები მიმდინარეობს. ამან შედეგად მოიტანა შტატების შემცირების გამო ქალების სამსახურიდან დათხოვნა და ხელფასების ჩამოჭრა. სამწუხაროდ, ჯერ არ შეფასებულა განათლებისა და ჯანმრთელობის სექტორებში მიმდინარე პრივატიზაციის ზემოქმედება დაქირავებულებზე, მათ შორის, ქალებზე, ამიტომ მონაცემები არ გვაქვს, მაგრამ როგორც ლია სანიკიძისა და მარი მესხის მიერ ჩატარებულმა გამოკითხვამ ცხადყო, პრივატიზაციის პროცესები გამჭვირვალედ არ წარიმართა და ბევრ შემთხვევაში თანამშრომელთა ინტერესები შეილახა.²³ ისევ სტატისტიკის დე-

„გალატაკებული ოჯახების ქალებმა მარჩენალის როლი იკისრეს და დაბალხელფასიან სამუშაოზე უარს არ ამბობენ.“

პარტამენტის მონაცემებით, დასაქმებულ ქალთა 12.5%, ხოლო მამაკაცთა 3% მუშაობდა განათლების სფეროში 2004 წელს. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ქალები და-

²¹ 1989 წლის მონაცემების მიხედვით, სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულთა 50.2%-ს, ჯანმრთელობის დაცვის სისტემაში -77.4%-ს და მსუბუქ მრეწველობაში -70.4%-ს ქალები შეადგენდნენ. იხ. გენდერული განვითარების ასოციაცია, *ქალების სტატუსი საქართველოში*, თბილისი, 1999, 7.
²² საქართველოს ეკონომიკური განვითარების სამინისტრო, სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტი, *ქალები და კაცები საქართველოში*. სტატისტიკური გამოცემა. თბილისი, 2005, 58.
²³ იხ. ლია სანიკიძე... 13.

საქმებულთა 80%-ს შეადგენდნენ განათლების სექტორში, ხოლო ჯან-მრთელობის დაცვისა და სოციალური მომსახურების სფეროში - 77%-ს (5% ქალი და 1.4% კაცი).²⁴

„ქალები ერთადერთი ჯგუფი არ არიან, რომელიც სათანადოდ არ არის წარმოდგენილი პოლიტიკურ არენაზე.“

მკვლევარების აზრით, სა-ჯარო თუ კერძო სექტორში და-საქმების შესაძლებლობის არარ-სებობამ ბევრს თვითდასაქმე-ბისკენ უბიძგა;²⁵ თვითდასაქმე-ბული ადამიანები დასაქმებულთა 67%-ს შეადგენს, ხოლო თვითდასაქმე-ბულ მამაკაცთა რაოდენობა ორჯერ აღემატება ქალებისას.²⁶ თვითდასაქ-მებულთა უმრავლესობა მძიმე ფიზიკურ შრომას ეწევა (ქალების 85% და კაცების 74% სოფლის მეურნეობის სექტორში მუშაობს).²⁷ მიუხედავად იმისა, რომ ქალთა კონცენტრაცია ამ სფეროში მაღალია, მათი ყოველ-თვიური საშუალო ნომინალური შემოსავალი კაცების შემოსავლის 58%-ია. ვაჭრობაში თვითდასაქმებული ქალების საშუალო ყოველთვიური შე-მოსავალი კი კაცების შემოსავლის 68%-ს შეადგენს.²⁸ ამ სიტუაციამ და-ლიან არასტაბილური გარემო შექმნა, სადაც ქალების მონაწილეობა შეზ-ღუდულია და მათ ხმებს გადამწყვეტი მნიშვნელობა არა აქვს. მიუხედავად იმისა, რომ ხშირ შემთხვევაში ქალები ოჯახის მთავარი მარჩენალები გახ-დნენ, მათ ჯერ კიდევ დიდი გზა აქვთ გასავლელი, რომ გამოაღწიონ ოჯახის კერძო სფეროდან საზოგადოებრივ არენაზე. შეიძლება ითქვას, რომ მარ-ჩენლად გახდომა და ეკონომიკური დამოუკიდებლობა ქალებს სრულ თავი-სუფლებას არ ანიჭებთ და ხშირად მამაკაცების აგრესიის ეს კალაქიასაც კი იწვევს, მაგრამ ის ფაქტი, რომ ისინი ეკონომიურად თავიანთ მეუღლე-ებზე აღარ არიან დამოკიდებულნი, მათ უფრო გაბედულს ხდის იმისთვის, რომ დაუპირისპირდნენ ტრადიციულ წარმოდგენებს პატრიარქალურ დაქვემდებარებულობასა და მორჩილებაზე. ამგვარად, მიუხედავად სირ-თულეებისა, ქალები სულაც არ ქცეულან მხოლოდ მსხვერპლად და არც საკუთარი ბედის განკარგვის ძალა დაუკარგავთ.

გარდაქმნის პროცესებმა ქალებს უფრო დიდი შესაძლებლობები მო-უტანა საკუთარი პოტენციალის რეალიზაციისთვის, მაგრამ მიუხედავად ამისა, ქვეყნის პოლიტიკურ ცხოვრებაში მათი ჩართულობის მასშტაბი და ხარისხი დიდად არ განსხვავდება საბჭოთა რეჟიმის დროს არსებული სურა-თისგან. თუმცაღა, როგორც ექსპერტებთან საუბრებიდან ჩანს, ქალები არ არის ერთადერთი ჯგუფი, რომელიც სათანადოდ არ არის წარმოდგენილი

²⁴ ქალები და კაცები საქართველოში. 59.
²⁵ იხ. ლია სანიკიძე... აგრეთვე იხ. ჩარიტა ჯაში, გენდერული ეკონომიკის საკითხი: საქართველო, UNDP/ SIDA: თბილისი, 2005.
²⁶ თვითდასაქმებულ მენარმეებს შორის 13.8% ქალია, ხოლო 86.2% - მამაკაცი. იხ. ქალები და კაცები საქართველოში. 54.
²⁷ ქალები და კაცები საქართველოში, 54-55.
²⁸ ქალები და კაცები საქართველოში, 59-60.

დღევანდელ პოლიტიკურ არენაზე. პოლიტოლოგმა გია ჟორჟოლიანმა ექვეყნებში დააყენა ქვეყნის პროგრესი დემოკრატიზაციისკენ პოლიტიკური წარმომადგენლობის თვალსაზრისით:

„თუ დემოკრატიზაციის პროცესს წარმომადგენლობის კუთხით შევხედავთ, 1991 წელს ჩატარებული პირველი არჩევნები დემოკრატიული იყო, რადგან დამოუკიდებლობის იდეა, რომელსაც მასიური მხარდაჭერა ჰქონდა, ეფექტურად იყო წარმოდგენილი გამსახურდიას მთავრობის მიერ. სამწუხაროდ, შევარდნაძის მთავრობის, რომელიც კიდევ უფრო მეტად იყო დამორებული ხალხისგან, ჩანაცვლება დღევანდელი ხელისუფლებით დემოკრატიული გზებით, ანუ არჩევნებით, არ მომხდარა. ეს კი იმაზე მიუთითებს, რომ საქართველოში დემოკრატიული ინსტიტუტები ვერ ჩამოყალიბდა. საზოგადოდ, სუსტი წარმომადგენლობის ფონზე გენდერული თანასწორობის საკითხი არსებით მნიშვნელობას კარგავს... ვინაიდან ზოგადად სუსტია საზოგადოების სხვადასხვა სეგმენტების წარმომადგენლობა, მე ვფიქრობ, რომ დღეს მხოლოდ ქალები კი არა, კაცებიც არ არიან წარმოდგენილი და საერთოდ, საზოგადოება არ არის ეფექტურად წარმოდგენილი პოლიტიკურ არენაზე.“²⁹

ქართულ პოლიტიკურ სცენაზე მიმდინარე გაუთავებელმა ბრძოლამ ძალაუფლებისთვის მთავრობას, ერთი მხრივ, ხელი შეუშალა არსებითი გზების მოძიებაში წარმომადგენლობის გამოსასწორებლად და მოსახლეობის ჩართულობის უზრუნველსაყოფად საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, და მეორე მხრივ, ბევრ ადამიანსაც, განსაკუთრებით კი ქალებს, გაუქრო პოლიტიკაში მოსვლის სურვილი. ამგვარად, აქტიურობამ ქვეყნის ეროვნული გამოღვიძების პირველ ეტაპზე, შრომით ბაზარზე მასიურად შემოსვლამ და 2003 წლის ვარდების რევოლუციაში მონაწილეობამაც კი ვერ უზრუნველყო ქალების აქტიური ჩართვა ქვეყნის პოლიტიკურ ცხოვრებაში.

როგორც საპარლამენტო არჩევნების სისტემის ჩვენ მიერ შესრულებულმა ანალიზმა გვიჩვენა, ქალებისთვის განსაკუთრებით ძნელია პარლამენტში შესვლა მაჟორიტარ კანდიდატებად ერთმანდატიანი საარჩევნო ოლქიდან. გაბატონებულმა მასკულიურმა პოლიტიკურმა კულტურამ, რასაც ერთმანდატიანი საარჩევნო ოლქებიც ემატება, მამაკაცებს უფრო დიდი შანსები მისცა არჩევნებში გამარჯვებისთვის. ასე რომ, პარტიულ სივრცეებში მოხვედრა ქალებისთვის ერთადერთი გზაა პარლამენტის დეპუტატის ადგილის დასაკავებლად.

შესაბამისად, ქალების მონაწილეობა პოლიტიკაში დამოკიდებულია შიდა პარტიულ წესებსა და პარტიულ გადანაცვლებებზე, რაც თავის-

²⁹ ინტერვიუ გია ჟორჟოლიანთან, პოლიტოლოგი. ჩანერილია 2007 წლის 22 იანვარს.

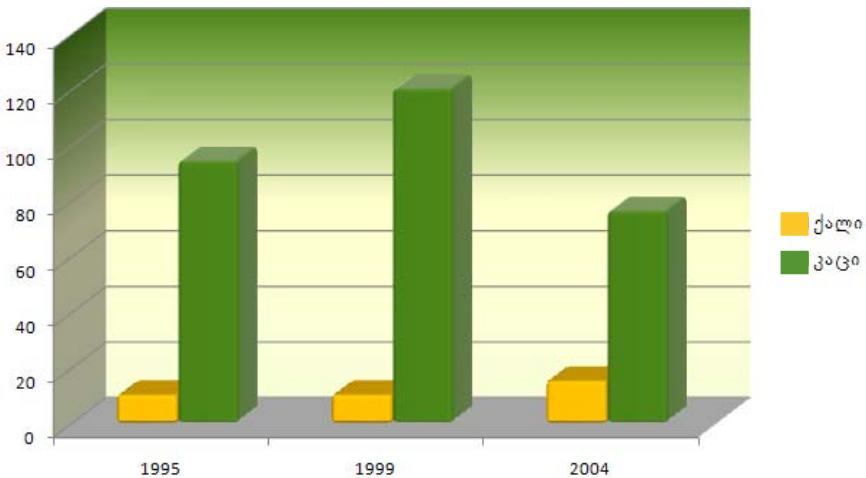
თავად, ხელს არ უწყობს ამ სფეროში მათი შესაძლებლობების განვითარებას.³⁰ ის 9.4%, რაც ქალებს დღევანდელ პარლამენტში აქვთ, სწორედ ამ სამართლებრივ და შიდა პარტიულ ბარიერებზე მიუთითებს (1995 და 1999 წლების მოწვევის პარლამენტებში ქალებს, შესაბამისად, სრული შემაღენლობის 7% და 6.4% ჰქონდათ).

ქალი დეპუტატების უმრავლესობა საქართველოს პარლამენტში მმართველი პარტიის სიით შევიდა. ისინი ამ სიებშიც უკიდურეს უმცირესობას წარმოადგენდნენ. ცხრილში 1, გთავაზობთ ბოლო სამი მოწვევის საპარლამენტო არჩევნების მონაცემებს:³¹

ცხრილი 1

არჩევნები	პარტია	ადგილების რაოდენობა	კაცი	%	ქალი	%	ქალების რაოდენობა პარლამენტში
1995	მოქალაქეთა კავშირი	106	95	90%	11	10%	17
1999	მოქალაქეთა კავშირი	132	121	92%	11	8%	16
2004	ნაციონალური მოძრაობა-დემოკრატები	93	77	83%	16	17%	22 ³²

დეპუტატი ქალების რაოდენობა საქართველოს პარლამენტში წლების მიხედვით

³⁰ Tamar Sabedashvili, *Women in the Decade of Transition: The Case of Georgia*, 2002, 23.

³¹ თამარ საბედაშვილი, *ქალთა უფლებების ისტორიული ასპექტები*. სახელმძღვანელო. სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრი. თბილისი, 2005, 119-120.

³² 2006 წლის იანვრის მდგომარეობით.

13 საპარლამენტო კომიტეტიდან ქალები მხოლოდ ორს ხელმძღვანელობენ; 26 კომიტეტის თავმჯდომარის მოადგილიდან მხოლოდ 5 ქალია, ანუ ქალებს პარლამენტის მაღალი და საშუალო რანგის თანამდებობების მხოლოდ 18% უკავიათ.³³ თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარე, ნინო ბურჯანაძე, და საპარლამენტო უმრავლესობის ლიდერი, მაია ნადირაძე, ქალები არიან. გარკვეულწილად მათმა ასეთ მაღალ თანამდებობებზე ყოფნამ შეუწყო ხელი პარლამენტის სპიკერთან გენდერული თანასწორობის საკონსულტაციო საბჭოს შექმნას 2004 წელს. ამას გენდერული თანასწორობის მიღწევის სასარგებლოდ მთელი რიგი სამართლებრივი და პოლიტიკური ინსტრუმენტების მიღება მოჰყვა. კერძოდ, 2006 წელს მიღებულ იქნა სახელმწიფო კონცეფცია გენდერული თანასწორობის შესახებ (იხ. დანართი), საქართველოს კანონი ოჯახში ძალადობის აღკვეთის, ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა დაცვისა და დახმარების შესახებ და კანონი ადამიანი ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ.

მიუხედავად იმ პროგრესისა, რომელიც საკანონმდებლო სფეროში შეიმჩნევა ახალი ინიციატივების სახით, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებში, არჩევნებიდან არჩევნებამდე, აშკარაა ქალთა რაოდენობის შემცირების ტენდენცია.

1998 წლის ადგილობრივ არჩევნებში გამარჯვებული ქალების რაოდენობა 14% იყო, ხოლო 2002 წლისთვის 12%-მდე შემცირდა. 2006 წლის მონაცემების მიხედვით, საქართველოს არ ჰყავდა არც ერთი ქალი ქალაქის მერის თანამდებობაზე, არც ერთი გამგებელი (66 ადმინისტრაციული ერთეულიდან)

„...ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებში ქალების რაოდენობის შემცირების ტენდენცია არჩევნებიდან არჩევნებამდე აშკარაა.“

და 989 ადგილობრივი საკრებულოს თავმჯდომარეთა შორის მხოლოდ 54 იყო ქალი, ანუ მთლიანი რაოდენობის 5.5%.³⁴ 2006 წლის 5 ოქტომბრის არჩევნებში, რომელიც ახალი საარჩევნო კანონით წარიმართა, 1.750 არჩეული პირიდან მხოლოდ 196 იყო ქალი, ანუ 11.14%.

თამარ ბაგრატი, რომელმაც ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნები ქალთა მონაწილეობის კუთხით გაანალიზა, წერს, რომ ახალი კანონი არაფრით უწყობს ხელს ქალების მონაწილეობას ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების არჩევნებში, მიუხედავად იმისა, რომ მას წინა კანონთან შედარებით ბევრი პოზიტიური ცვლილება შემოაქვს უფრო ძლიერი და დამოუკიდებელი ადგილობრივი ორგანოების შესაქმნელად.

თამარ ბაგრატიას პროგნოზი იმის თაობაზე, რომ ქალთა რაოდენობა ადგილობრივი დონის თანამდებობებზე 2006 წლის არჩევნების შემდეგ შემცირდებოდა, გამართლდა. ეს, ნაწილობრივ, იმიტომ მოხდა, რომ გაუქმდა

³³ ქალები და კაცები საქართველოში, 54.

³⁴ იხ. ლია სანიკიძე... 17.

მცირე თვითმმართველობითი ორგანოები და მოხდა მათი გაერთიანება საკრებულოებში, და მეორეც, ახალი სისტემის მიხედვით დეპუტატების გარკვეული რაოდენობა ერთმანდატიანი საარჩევნო ოლქიდან ირჩევა.³⁵

2003 წლის ვარდების რევოლუციამ აღძრა იმის იმედი, რომ ქალთა მონაწილეობა ქვეყნის პოლიტიკურ ცხოვრებაში გაიზრდებოდა. პრაქტიკულად, ამ მხრივ თავიდან პრეზიდენტ სააკაშვილის საკადრო პოლიტიკაც დამაიმედებელი იყო. თუმცა, ოთხიდან სამი მინისტრი ქალი თანამდებობაზე დანიშნვიდან მოკლე დროში გათავისუფლდა. 2006 წლის თებერვლის მონაცემებით 14 მინისტრიდან მხოლოდ ერთია ქალი, ზინაიდა ბესტაევა - სახელმწიფო მინისტრი სოციალური ინტეგრაციის საკითხებში, ხოლო 46 მინისტრის მოადგილიდან - ცხრა, ანუ 20%.

მოსახლეობის უმრავლესობა

„მოსახლეობის უმრავლესობა კაცებს ქალებთან შედარებით უკეთეს პოლიტიკოსებად მიიჩნევს.“

კაცებს ქალებთან შედარებით უკეთეს პოლიტიკოსებად მიიჩნევს; 2006 წელს 1 100 გამოკითხულ მოქალაქეთა 47%-მა განაცხადა, რომ კაცები უკეთესი პოლიტიკური

ლიდერები არიან. გამოკითხვა ქართული საზოგადოების ღირებულებათა კვლევის ფარგლებში ჩატარდა. ამავე დროს რესპონდენტები დარწმუნებულები იყვნენ, რომ ქალებსა და მამაკაცებს სწავლა-განათლების მიღების თანაბარი შესაძლებლობები უნდა ჰქონოდათ და ქალებს თავიანთი ნიჭისა და უნარის რეალიზება უნდა შეძლებოდათ სამსახურში. გამოკვლევის შედეგების მიხედვით, გენდერული თანასწორობა უფრო მეტად საზოგადოებრივ ცხოვრებაში შეიმჩნევა, ვიდრე პოლიტიკაში, სადაც ჯერ კიდევ აშკარად ბატონობენ კაცები.³⁶ პოლიტიკურ წრეებში ძალიან ცოტა აღიარებს, რომ „ქალს თავისი მუხტი, სტილი შემოაქვს პოლიტიკაში. სადღაც ქალის ნათქვამი უფრო მნიშვნელოვანია, უფრო ეფექტურიც შეიძლება იყოს ვიდრე კაცის, ამას, მგონი, უფრო ინტუიტიურად გრძნობენ პოლიტიკური წრეები, ვიდრე ცნობიერად.“³⁷ იმ პოლიტიკური კულტურის პირობებში, სადაც მამაკაცი მბრძანებლობს, ქალების პოტენციალის გამოყენება სრულფასოვნად არ ხდება.

სასამართლო ხელისუფლება უფრო იმედისმომცემი ჩანს: 270 მოსამართლიდან 120 მოსამართლე, ანუ 44%, ქალია.³⁸ შევარდნაძის ადმინისტრაციაში იუსტიციის მინისტრად მუშაობის დროს დაწერილ სტატიაში მიხეილ სააკაშვილი სიამაყით აღნიშნავს: „ნიშანდობლივია, რომ ობიექტურად შერჩევის პირობებში (მოსამართლეთა) ახალი კორპუსის თითქმის

³⁵ იხ. თამარ ბაგრატი, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების არჩევნები და ქალთა მონაწილეობა, სადისკუსიო ნაშრომი, გენდერული განვითარების ასოციაცია. სექტემბერი, 2006.

³⁶ ლევან თარხნიშვილი, „საქართველო და თანამედროვე ღირებულებები“, ქართული საზოგადოების ღირებულებები. ფონდი ღია საზოგადოება-საქართველო, თბილისი, 2006, 25.

³⁷ ინტერვიუ დავით დარჩიასვილთან, პოლიტოლოგი, ჩანერილია 2007 წლის 29 იანვარს.

³⁸ იხ. ლია სანიკიძე... 17.

ნახევარს ქალები შეადგენენ, მაშინ, როცა ხელისუფლების სხვა შტოებში ჯერ კიდევ სრული პატრიარქატია გამეფებული.³⁹ წერილიდან მოტანილი ნაწყვეტი ცხადად მიანიშნებს მაშინდელი მინისტრის, მ. სააკაშვილის, მგრძობიარე დამოკიდებულებას გენდერული საკითხებისადმი, ყოველ შემთხვევაში, ქალების მონაწილეობის კუთხით ქვეყნის მმართველობაში. გასაკვირი და დასანანია, რომ მისი პრეზიდენტობის დროს ეს დამოკიდებულება არ აისახა აღმასრულებელი ხელისუფლების მიერ გატარებულ საკადრო პოლიტიკაზე.

ამგვარად, ქალებზე გარდამავალი პერიოდის ზემოქმედების ანალიზი საშუალებას გვაძლევს დავასკვნათ, რომ ორივე სქესის წარმომადგენლებმა, ქალებმაც და კაცებმაც დიდი სიდუხჭირე გამოსცადეს ეკონომიკური კრიზისისა და შეიარაღებული კონფლიქტების გამო. თუმცა, ქალების მონაწილეობის ხარისხი ძალთა გადანაწილებაში საკანონმდებლო და აღმასრულებელ ხელისუფლებაში და ეკონომიკურ საქმიანობაში მათი ჩართულობის თვალსაზრისით, უმნიშვნელოა. ბევრი კაცის მსგავსად, რომლებისთვისაც ხელმისაწვდომი არ იყო არც ინფორმაცია და არც სოციალური კავშირები, ქალების აბსოლუტური უმრავლესობისთვისაც ჩაკეტილი აღმოჩნდა ის მნიშვნელოვანი არხები, რომელთა საშუალებითაც ისინი სასიკეთო წვლილს შეიტანდნენ ქვეყნის დემოკრატიული გარდაქმნის პროცესში.

³⁹ მიხეილ სააკაშვილი, *გადამწყვეტი ბრძოლა საქართველოსათვის*, „სასამართლო რეფორმა, როგორც ქართული რევოლუციის სარკე.“ თბილისი, 2001, 21.

გენდერული თანასწორობის საკითხი საქართველოში კანონმდებლობასა და საჯარო პოლიტიკაში

ამ ნაშრომში ვცდილობთ, არგუმენტირებულად დავამტკიცოთ, რომ 1) გენდერული თანასწორობის საკითხი მთავრობის დღის წესრიგში პრიორიტეტული არ არის, რაც (2) ქვეყანაში მიმდინარე დემოკრატიზაციის პროცესს ნაკლებად სრულყოფილს ხდის, ვინაიდან საქართველოს მოსახლეობის უმრავლესობის წარმომადგენლებს არ აქვთ საკმარისი მხარდაჭერა საიმისოდ, რომ აქტიურად ჩაერთონ პოლიტიკურ ცხოვრებაში. არსებული რეალობა პრობლემურია სამართლიანი წარმომადგენლობის თვალსაზრისით და მიუთითებს მმართველი ელიტის უუნარობაზე, დააკმაყოფილოს პოლიტიკური პროცესებისგან მარგინალიზებული სხვადასხვა ჯგუფის ინტერესები, მაგალითად, ქალების და უმცირესობათა წარმომადგენლების.

სახელმწიფო ინტერესები, ცალკეული ლიდერების პიროვნული ხასიათი, ზენოლა საერთაშორისო თუ ადგილობრივი ორგანიზაციებისგან, გაუთვალისწინებელი ბუნებრივი მოვლენები თუ ხელოვნურად შექმნილი სირთულეები - ყველაფერი ეს ზემოქმედებს და ართულებს მთავრობის სამუშაო დღის წესრიგის ჩამოყალიბებას. ექსპერტებს, ვისაც კი ამ ნაშრომისთვის გავესაუბრეთ, მიაჩნიათ, რომ ვერცერთი ხელისუფლება, ვარდების რევოლუციამდე თუ რევოლუციის შემდგომი, ვერ ჩანვდა გენდერული თანასწორობის მნიშვნელობას საზოგადოების განვითარებისთვის. თუკი საერთოდ აღელვებდათ ეს პრობლემა, მხოლოდ საერთაშორისო სტანდარტებსა და პრინციპებთან შესაბამისობის კონტექსტში. თუმცა, ადამიანის უფლებათა დაცვისა და გენდერული თანასწორობის საერთაშორისო სამართლებრივ და საზოგადოებრივი პოლიტიკის ინსტრუმენტებთან მიერთება მხოლოდ პირველი ნაბიჯია და პოზიტიურ ცვლილებებს ვერ მოიტანს, თუკი ეს მოთხოვნები პრაქტიკაში არ განხორციელდა ადგილობრივ დონეზე.

საქართველოში გენდერულ თანასწორობასთან დაკავშირებული ვითარების ერთ-ერთ ბოლო შეფასებაში, კერძოდ, „რეალობა - ქალთა თანასწორი უფლებები და შესაძლებლობები საქართველოში“, ასეთი დასკვნა გაკეთდა: „მიუხედავად იმისა, რომ ფორმალურად ძნელია საქართველოს სამართალსა თუ პოლიტიკაში სქესის ნიშნით დისკრიმინაციის არსებობაზე საუბარი, გენდერული თანასწორობა ქვეყანაში მიღწეული არ არის.“⁴⁰ შეფასებაში ხაზგასმულია, რომ ხელისუფლების პოლიტიკური ნების არარსებობა, გენდერული როლების ტრადიციული აღქმა, სტერეოტიპები და გენდერული თანასწორობის საკითხებზე საზოგადოებრივი ცნობიერების დაბალი დონე, მთავარ დაბრკოლებებია გენდერული თანასწორობის მიღწევის გზაზე. ვფიქრობთ აგრეთვე, რომ ამ ფაქტორების

⁴⁰ იხ. ლია სანიკიძე... 8.

შერწყმით იმდენად ხელსაყრელი გარემო იქმნება გენდერული უთანასწორობის დამკვიდრებისთვის, რომ სანამ სამართლებრივ დაცვამდე მივა საქმე, პრობლემები მეორდება და ახალი ძალით იჩენს თავს.

გენდერული უთანასწორობის მოგვარების პოლიტიკური ნების არარსებობის აშკარა მიმანიშნებელია გენდერული თანასწორობის სახელმწიფო მექანიზმების სტატუსი და ის დინამიკა, რომელშიც მიმდინარეობდა გენდერულ თანასწორობასთან დაკავშირებული პოლიტიკის ჩამოყალიბება და განხორციელება ქვეყანაში 1991-2006 წლებში. ამ კონტექსტში, გენდერული თანასწორობის სფეროში წინსვლის მთავარი მამოძრავებელი ძალა ის იყო, რომ 1994 წელს საქართველო ყოველგვარი დათქმის გარეშე მიუერთდა საერთაშორისო კონვენციას ქალთა მიმართ ყველა ფორმის დისკრიმინაციის აღმოფხვრის შესახებ; ქართულმა დელეგაციამ მონაწილეობა მიიღო ქალთა საკითხებზე ჩატარებულ მეოთხე მსოფლიო კონფერენციაში და პეკინის სამოქმედო პლატფორმას შეუერთდა 1995 წელს. 1997 წელს კი გაეროს განვითარების პროგრამამ წამოიწყო პროექტი ქალები და განვითარება.

საქართველოში 1995 წლის შემდეგ მიღებული ოფიციალური დოკუმენტების დიდი ნაწილი ფორმალურად ნამდვილად ასახავს პეკინის სამოქმედო პლატფორმის რეკომენდაციებს. საქართველოს პრეზიდენტის, ედუარდ შევარდნაძის 1999 წლის 20 თებერვლის #20 ბრძანებულებით შეიქმნა სახელმწიფო კომისია, რომელსაც საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში ქალების გააქტიურების სახელმწიფო პოლიტიკის შექმნაზე უნდა ემუშავა. ბრძანებულებაში ნათქვამია, რომ:

„ხელი მონაწილე რა პეკინში ჩატარებული მსოფლიო მეოთხე კონფერენციის საბოლოო დოკუმენტს, საქართველოს მთავრობამ კონფერენციის რეკომენდაციების განხორციელების ვალდებულება აიღო. საქართველოში ქალების მდგომარეობის გაუმჯობესების და მათი მხარდაჭერის მიზნით საჭიროა სახელმწიფო პოლიტიკისა და სტრატეგიის შემუშავება და სამოქმედო გეგმის დასახვა.“⁴¹

ბრძანებულების დისკურსი პეკინის კონფერენციის პირდაპირ ზემოქმედებაზე მიაჩნდა. ბრძანებულებით შექმნილი შიდაუნწყებრივი კომისია 27 წევრისგან შედგებოდა (ოცდაერთი ქალი და ექვსი კაცი) და მას მაშინდელი ეროვნული უშიშროების საბჭოს მდივანი, რუსუდან ბერიძე, ხელმძღვანელობდა. კომისიის წევრები მაღალი თანამდებობის პირები იყვნენ: გარემოს დაცვის მინისტრი, ფინანსთა და განათლების მინისტრების მოადგილეები, სახალხო დამცველი, ადგილობრივი და საერთაშორისო არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და მედიის წარმომადგენლები. კომისიას გაუჭირდა სამუშაო შეხვედრების მოწყობა და საქმიანობის კოორდინირება,

⁴¹ პრეზიდენტი შევარდნაძე, ბრძანებულება # 511. „ქალთა უფლებათა დაცვის განმტკიცების ღონისძიებები.“ 1999, 28 აგვისტო, 1.

რადგან მისი წევრები უმეტესად თავიანთი ძირითადი ფუნქციებით იყვნენ დაკავებულნი, რაც ნამდვილად არ გულისხმობდა ქალთა საკითხებზე მუშაობას. თუმცა, კომისიამ მაინც მოახერხა შეექმნა პრეზიდენტის #511 ბრძანებულების, „საქართველოში ქალთა უფლებების დაცვის განმტკიცების ღონისძიებათა შესახებ“ პროექტი (ხელი მოეწერა 1999 წლის 28 აგვისტოს) და სხვა დოკუმენტები, რომლებზეც პეკინის სამოქმედო პლატფორმის ძლიერ გავლენა აისახა. #511 ბრძანებულება მკაფიოდ აცხადებს, რომ საქართველოს კონსტიტუციის ნორმების, ადამიანის უფლებათა დაცვის საერთაშორისო დოკუმენტების მოთხოვნების, პეკინის სამოქმედო პლატფორმისა და ქალთა მიმართ ყველა ფორმის დისკრიმინაციის აღმოფხვრის კომიტეტის რეკომენდაციების შესრულების მიზნით სხვადასხვა სახელმწიფო ინსტიტუტებმა ქალის ადამიანის უფლებათა დაცვა უნდა უზრუნველყონ. ბრძანებულება 16 მუხლისგან შედგება და ცამეტ სამთავრობო უწყებას სხვადასხვა დავალებას აძლევს ქალთა უფლებების განმტკიცებისა და მათი მდგომარეობის გაუმჯობესებისათვის.

ბრძანებულებაში მოცემული დავალებები ძირითადად იმეორებს პეკინის სამოქმედო პლატფორმის სტრატეგიულ ამოცანებს და ასახავს პლატფორმის ყველაზე მწვავე საკითხებს. მაგალითად, იუსტიციის სამინისტროს ევალება საქართველოს კანონმდებლობის ანალიზის გაკეთება გენდერულ ქრილში და წინადადებების შემოტანა ამ სფეროში მოქმედი კანონმდებლობის სრულყოფისა და საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმებთან შესაბამისობაში მოყვანის მიზნით. სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სპეციალური პროგრამების შექმნა დაევალა სოფლად მაცხოვრებელი ქალებისთვის. სამინისტროს ყურადღება უნდა მიექცია იმისთვისაც, რომ ქალებს მონაწილეობა მიეღოთ სოფლის მეურნეობის სფეროში მიმდინარე პროგრამების განხორციელებაში; შინაგან საქმეთა მინისტრსა და გენერალურ პროკურორს უნდა აღერიცხათ და დაემუშავებინათ მონაცემები ქალის მიმართ ძალადობის შემთხვევების შესახებ; უზრუნველყოთ ოჯახური კონფლიქტების აღრიცხვა, გაეტარებინათ პროფილაქტიკური ღონისძიებები ძალადობის ფაქტების გამოსავლენად და აღმოსაფხვრელად.⁴² როგორც ამ მაგალითებიდან შეიძლება დავასკვნათ, ბრძანებულება ქალებისთვის საჭირობო საკითხების ფართო წრეს მოიცავდა. მაგრამ მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფო დოკუმენტების ხარისხი კონცეპტუალურად დამაკმაყოფილებელი იყო, ამ დოკუმენტების შინაარსი არ ხორციელდებოდა. ეროვნული უშიშროების საბჭოს მდივნის მოადგილეს ადამიანის უფლებათა დაცვის საკითხებში #511 ბრძანებულების შესრულების კოორდინაცია და კონტროლი დაევალა. #511 ბრძანებულებით, ზემოთ ნახსენებ კომისიას 1998-2000 წლებში ქალთა მდგომარეობის გაუმჯობესების სახელმწიფო სამოქმედო გეგმის შესრულების მონიტორინგი დაევალა (გეგმა პრეზიდენტის 1998 წლის 18 ივნისის

⁴² ე. შევარდნაძე, ბრძანებულება #511. 1999, 28 აგვისტო, 1.

#309 ბრძანებულებით იქნა მიღებული. სამოქმედო გეგმას ვადა გაუგრძელდა 2004 წლამდე პრეზიდენტის მორიგი, #1406 ბრძანებულებით, რომელიც 2000 წლის 29 დეკემბერს დაამტკიცეს). ეს გეგმა თავისი წინამორბედის ასლი იყო, ვინაიდან შეიძლება ითქვას, რომ არაფერი გაკეთებულა. სახელმწიფო სამოქმედო გეგმამ შვიდი პრიორიტეტი დასახა თანმდევი ამოცანებით, განხორციელების სტრატეგიითა და განრიგით. გეგმის პრიორიტეტები ისევ და ისევ პეკინის სამოქმედო პლატფორმას ეყრდნობოდა, რაც მას დიდ კონცეპტუალურ ღირებულებას აძლევდა, მაგრამ არც ქალთა საკითხების სპეციალური დეპარტამენტი შექმნილა და არც სახელისუფლებო სტრუქტურებში ქალებისა და მამაკაცების თანაბარი მონაწილეობისთვის მიუღწევიათ, რომ არაფერი ვთქვათ შემდეგი მუხლის შესრულებაზე: „თავიდან უნდა იქნეს აცილებული გარდამავალი პერიოდის მიზეზით გამოწვეული სიღარიბის დონის ზრდა ქალებში, უნდა შემცირდეს გარდამავალი პერიოდის მიზეზით გამოწვეული ქალთა უმუშევრობის დონე, ქალები აქტიურად უნდა ჩაერთონ შეიარაღებულ კონფლიქტებთან დაკავშირებული გადაწყვეტილების მიღების პროცესებში.“⁴³

2000 წლის 25 თებერვალს პრეზიდენტმა შევარდნაძემ ახალი, #64 ბრძანებულებით ქალთა მიმართ ძალადობის აღმოფხვრის მიზნით გასატარებელი ღონისძიებების სამწლიანი გეგმა დაამტკიცა. გეგმა 2000-2004 წლებს მოიცავდა და ზემოთ ნახსენები სახელმწიფო კომისიის მუშაობის ნაყოფი იყო. ამ გეგმის განხორციელებაზე ჩატარებული მონიტორინგი ცხადყოფს, რომ მისი 95% არ შესრულებულა.⁴⁴

ზემოთ ჩამოთვლილი ოფიციალური დოკუმენტებით გათვალისწინებული მოთხოვნები ან საერთოდ არ შესრულებულა, ან ძალიან დაბალ დონეზე სრულდებოდა. ქალთა კონვენციის კომიტეტისთვის წარდგენილი მეორე სამთავრობო ანგარიშის მიხედვით, იუსტიციის მინისტრმა შეისწავლა საქართველოს კანონმდებლობა გენდერულ საკითხებთან მიმართებაში, როგორც ამას მისი დავალება ითვალისწინებდა #511 ბრძანებულებაში და განაცხადა, რომ საქართველოს კანონმდებლობა არ ახდენს ქალთა დისკრიმინაციას.⁴⁵ იმჟამად კი არც ოჯახური ძალადობის და არც სამსახურში სექსუალური ხასიათის ზენოლისა და შეურაცხყოფის წინააღმდეგ ქმედითი სამართლებრივი ნორმები არ არსებობდა, ანალიზში არც ადამიანებით ვაჭრობასთან ან გენდერულ თანასწორობასთან დაკავშირებული სპეციალური საკანონმდებლო ბაზის არარსებობისთვის მიუქცევიათ ყურადღება.

შევარდნაძის მმართველობის დროს მიღებული ოფიციალური დოკუმენტებისა და მათი შესრულების მიმოხილვა აჩვენებს, რომ გენდერული

⁴³ ქალთა პირობების გაუმჯობესების სახელმწიფო სამოქმედო გეგმა 1998-2000 წლებში, ამოცანები მე-4 და მე-5 პრიორიტეტებისთვის.

⁴⁴ ქალთა საკონსულტაციო ცენტრი „სახლი“, ქალთა მიმართ ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლის სამოქმედო გეგმის მონიტორინგი. თბილისი, 2004.

⁴⁵ საქართველოს მთავრობის მიერ ქალთა მიმართ ყველა ფორმის დისკრიმინაციის აღმოფხვრის შესახებ კომიტეტში წარდგენილი მეორე პერიოდული ანგარიში. 9.

„...გენდერული თანასწორობის საკითხის ირგვლივ ფორმალური და არაარსებითი პოლიტიკა ტარდებოდა და მიღებული გადაწყვეტილებებიც ამგვარივე იყო...“

თანასწორობის საკითხის ირგვლივ მხოლოდ ფორმალური, არაარსებითი პოლიტიკა ტარდებოდა. განხორციელებისთვის აუცილებელი ფინანსური და ადამიანური რესურსების გათ-

ვალისწინების გარეშე მიღებული ინსტიტუციური ზომები და სამოქმედო გეგმები მხოლოდ პოლიტიკორექტულობის დაცვას ემსახურებდა.

როგორც გენდერული საკითხებისა და ეკონომიკის ექსპერტი, გაეროს განვითარების პროგრამის „ქალებისა და განვითარების“⁴⁶ პროექტის კოორდინატორი ჩარიტა ჯაში ამბობს, ამ მოვლენებს 1998-2002 წლებში ერთადერთ სასიკეთო შედეგად ის მოჰყვა, რომ სახელმწიფო სტრუქტურებში და საერთოდ, საზოგადოებაში დაიწყეს ყურადღების მიქცევა და იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ სერიოზულად ფიქრიც, ქალთა უფლებებზე და გენდერული თანასწორობის პრობლემებზე.⁴⁷ მთლიანობაში ის ფაქტი, რომ საბჭოთა კავშირის დაშლის შედეგად წარმოქმნილმა ახალმა დამოუკიდებელმა სახელმწიფოებმა საერთაშორისო თანამეგობრობაში ინტეგრაციის მიზნით ადამიანის უფლებათა დაცვის უმთავრესი საერთაშორისო დოკუმენტების რატიფიცირება დაიწყეს, მათ შორის, ქალის ადამიანის უფლებებისაც, მნიშვნელოვანი გამოწვევა გახლდათ; სწორედ გამოწვევა, რადგან რატიფიცირებას უნდა მოჰყვეს შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის ჰარმონიზება საერთაშორისო სამართლებრივ ნორმებთან და, რაც უფრო მნიშვნელოვანია, ამ ნორმების შესრულება. 1994 წლის 22 სექტემბერს საქართველოს პარლამენტის რეზოლუციით საქართველო დათქმის გარეშე მიუერთდა ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის კონვენციას. ის ძალაში შევიდა 1994 წლის 25 ნოემბერს. ამან მწვანე შუქი მისცა ქალთა უფლებების დამცავთ, არასამთავრობო ორგანიზაციებსა და კანონმდებლებს, რომ მათ უფრო მეტი მონდომებით დაეცვათ ქალთა უფლებები, აემაღლებინათ საზოგადოებრივი ცნობიერება ამ სფეროში და მტკიცე საფუძველი შეექმნათ ქალების განვითარებისა და თვითრეალიზაციისთვის. ქვემოთ მოკლედ განვიხილავთ, თუ რა ხარისხით აკმაყოფილებს საქართველოში არსებული ქალების სამართლებრივი სტატუსი კონვენციის მოთხოვნებს. ანალიზი ეყრდნობა კონვენციის შესრულების შესახებ მომზადებული სამთავრობო ანგარიშების შედარებას არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ ქალთა მიმართ ყველა ფორმის დისკრიმინაციის აღმოფხვრის შესახებ კომიტეტისთვის წარდგენილ ალტერნატიულ, ე.წ. „ჩრდილოვან“ ანგარიშებებთან.

⁴⁶ გაეროს განვითარების პროგრამის პროექტის პირველ ფაზას „ქალები და განვითარება“ ერქვა სახელად (1997-98), მეორეს კი - „გენდერი და განვითარება“ (1999-2002).

⁴⁷ ინტერვიუ ჩარიტა ჯაშთან, გენდერული საკითხებისა და ეკონომიკის დარგის ექსპერტი. ინტერვიუ ჩანერილია 2007 წლის 22 იანვარს.

საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით, ქალებს განათლების მიღებისა და ჯანმრთელობის დაცვის იგივე უფლებები აქვთ, რაც კაცებს და ამას გარდა, თანაბარი სამართალუნარიანობითაც არიან აღჭურვილნი: შეუძლიათ ხელშეკრულების დადება, ქონების მემკვიდრეობით მიღება და მისი განკარგვა. საქართველოს კანონმდებლობა ორივე სქესის წარმომადგენლებს ერთნაირად ეპყრობა მართლმსაჯულების აღსრულების ყველა საფეხურზე. თუმცა, კანონის წინაშე სქესთა თანასწორობის მიუხედავად, ტრადიციული შეხედულებები და ქალების მიერ საკუთარი უფლებების უცოდინრობა მამაკაცებს პრიორიტეტულ მდგომარეობაში აყენებს.

ქალთა მიმართ ყველა ფორმის დისკრიმინაციის აღმოფხვრის შესახებ კომიტეტისთვის წარდგენილ პირველ ანგარიშში აღიარებულია, რომ მიუხედავად საქართველოს კანონმდებლობაში არსებული ქალთა დისკრიმინაციისაგან დამცავი ნორმებისა, ქალებისა და მამაკაცების სოციალური როლების ასიმეტრია, კაცის გაბატონების სასარგებლოდ, მაინც სახეზეა.⁴⁸ არასამთავრობო ორგანიზაციების ანგარიში მემკვიდრეობის მიღების უფლების დე იურე და დე ფაქტო შეუსაბამობას აღნიშნავს; მიუხედავად სამართლებრივი თანასწორობისა, „ტრადიციულად, ქალები მშობლების უძრავი ქონების მეორეხარისხოვან მემკვიდრეებად მიიჩნევიან.“⁴⁹

პარადოქსი, რომლის მოწმეებიც ვართ, იმაშია, რომ მეტნაკლებად პროგრესული კანონმდებლობა არაეფექტური აღმოჩნდა ჩვეულებით სამართალთან შედარებით. მართალია, კონვენცია ყველანაირად აქეზებს სახელმწიფოებს, რომ მათ დაარეგულირონ დისკრიმინაციული წეს-ჩვეულებები და ტრადიციები, მაგრამ ქალთა დისკრიმინაციის ტრადიციული ფორმების აღმოფხვრა გაცილებით მეტ ძალისხმევას საჭიროებს, ვიდრე მხოლოდ საკანონმდებლო ხასიათის ჩარევას.

ამ სიტუაციის უფრო ღრმად გასაანალიზებლად შეიძლება რ.ჯ. ვინსენტის ლოგიკას დავესესხოთ იმის შესახებ, თუ რა მოსდით ადამიანის უფლებებს, როცა მათი განხორციელება არ ხდება. ვინსენტს მოჰყავს ციტატა ჯეკ დონელისა, რომელმაც „ფლობის პარადოქსის“ ცნება შემოიტანა.⁵⁰ ესაა მდგომარეობა, როცა, მაგალითად, ადამიანს მანქანას მოპარავენ, მაგრამ მას მაინც რჩება საკუთრების უფლება ამ მანქანაზე. ვინსენტი აღნიშნავს, რომ მსგავსი რამ „ადამიანის უფლებებსაც ახასიათებს ...გქონდეს უფლება რაიმეზე, ამ უფლების გამოყენების შესაძლებლობის გარეშე“⁵¹. ჩვენ მსგავსი სიტუაცია გვაქვს საქართველოში ქალებისა და მამაკაცების სამართლებრივი და რეალური თანასწორობის მხრივ. ქალები

⁴⁸ *Consideration of Initial Report Submitted by States Parties under Article 18 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*, Article 5, paragraph 33.

⁴⁹ *Report of Non-governmental Organizations on the Status of Women in the Republic of Georgia under CEDAW Articles*, 6.

⁵⁰ R. J. Vincent, *Human Rights and International Relations*, Cambridge University Press: Cambridge, 1986, 10, ციტირებულია Jack Donnelly, *The Concept of Human Rights*, 16-17.

⁵¹ Vincent, 10.

სამართლებრივად კაცების თანასწორნი არიან უამრავ სფეროში, მაგრამ რეალობა სრულიად განსხვავებულია.

საქართველოს კონსტიტუცია ქვეყნის უზენაესი საკანონმდებლო დოკუმენტია. კონსტიტუცია 1995 წლის აგვისტოში მიიღეს, როცა საქართველო უკვე იყო ქალთა კონვენციის მონაწილე. კონსტიტუციის მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის მიხედვით: „საქართველოს კანონმდებლობა შეესაბამება საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებსა და ნორმებს. საქართველოსთან ან საქართველოს მიერ დადებულ საერთაშორისო ხელშეკრულებას ან შეთანხმებას, თუ იგი არ ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციას, აქვს უპირატესი იურიდიული ძალა შიდა სახელმწიფოებრივი ნორმატიული აქტების მიმართ.“ თუმცა, საერთაშორისო სამართლის ნორმების პირდაპირ გამოყენება იმ ქვეყანაში, რომლის შიდასახელმწიფოებრივ კანონმდებლობაში ისინი გაცხადებული არ არის, შეუძლებელია. ამის გათვალისწინებით ვნახოთ, თუ როგორ არის ასახული ქალთა კონვენციის ნორმები საქართველოს კანონმდებლობაში.

კაცებისა და ქალების თანასწორობის პრინციპის ჩართვა ქვეყნის მთავარ დოკუმენტში - კონსტიტუციაში - კონვენციის პირველი მოთხოვნაა (ნაწილი I, მუხლი მე-2, პუნქტი „ა“). საქართველოს კონსტიტუციის მე-14 მუხლის მიხედვით: „ყველა ადამიანი დაბადებით თავისუფალია და კანონის წინაშე თანასწორია განურჩევლად რასისა, კანის ფერისა, ენისა, სქესისა, რელიგიისა, პოლიტიკური და სხვა შეხედულებებისა, ეროვნული, ეთნიკური და სოციალური კუთვნილებისა, წარმოშობისა, ქონებრივი და წოდებრივი მდგომარეობისა, საცხოვრებელი ადგილისა.“ აქ „სქესი“ მოხსენიებულია სხვა დანარჩენ კატეგორიებთან ერთად, რომლის მიხედვითაც დაუშვებელია ადამიანების განსხვავება კანონის წინაშე. ტექსტში არ ჩანს სპეციალური მითითება იმის შესახებ, რომ ქალებსა და კაცებს თანასწორი უფლებები და ძირითადი თავისუფლებები აქვთ; საქართველოს კონსტიტუცია ორივე სქესის წარმომადგენლისთვის იყენებს სიტყვებს „ადამიანი“, „მოქალაქე“ ან „პირი“, მაგალითად, მე-18 მუხლის პირველი პუნქტი: „ადამიანის პატივი და ღირსება ხელშეუხებელია“. კანონმდებლები კონსტიტუციაში „ადამიანს“, „მოქალაქეს“ ან „პირს“ ორივე სქესის მნიშვნელობით ხმარობენ და ამით მიუთითებენ, რომ არ არსებობს მოქალაქეების განსხვავების აუცილებლობა სქესის საფუძველზე. თუმცა, სამართლის ისტორიიდან ჩვენთვის ცნობილია, რომ სამართლის როგორც სუბიექტად, ისევე ობიექტად უმეტესად მამაკაცები მიიჩნეოდნენ და ზოგჯერ უფრო ხელსაყრელია „ქალებისა და კაცების“ გამოყენება, ვიდრე ისეთი ინკლუზიური სიტყვებისა, როგორიცაა „ადამიანი“, „მოქალაქე“ თუ „პირი“.⁵²

⁵² ქვემოთ ჩამოთვლილი ყველა ისტორიული დოკუმენტი ეხება მამაკაცს და არა ქალს: ადამიანისა და მოქალაქის უფლებათა დეკლარაცია (მიღებულია საფრანგეთის ეროვნული ასამბლეის მიერ 1789 წლის 26 აგვისტოს); ვირჯინიის უფლებათა დეკლარაცია (პროექტი შედგენილია ჯორჯ მეისონის მიერ, მიღებულია ერთხმად ვირჯინიის დელეგატთა კონვენტზე 1776 წლის 12 ივნისს); ამერიკის შეერთებული შტატების დამოუკიდებლობის დეკლარაცია (4 ივლისი, 1776); ამერიკის შეერთებული შტატების ბილი უფლებათა შესახებ (რატფიცირებულია 1791 წლის 15 დეკემბერს).

კონსტიტუციაში ქალები მხოლოდ ორჯერ არიან ნახსენები. ვნახოთ 30-ე მუხლის მე-4 პუნქტი, რომელიც მიუთითებს, რომ „არასრულწლოვანისა და ქალის შრომის პირობები განისაზღვრება კანონით“. არასრულწლოვანთა გვერდით ქალების მოხსენიება, რაც ხაზს უსვამს სახელმწიფოს მიერ მათი შრომის პირობების სპეციალური კანონით დაცვის საჭიროებას, მიანიშნებს იმაზე (თუმცა ეს ამკარად არ არის გაცხადებული), რომ კონსტიტუციის შემქმნელები აღიარებენ, რომ ქალებს, არასრულწლოვანების მსგავსად, საგანგებო დაცვა ესაჭიროებათ. 36-ე მუხლში ლაპარაკია ქალებზე, მხოლოდ როგორც მეუღლეებსა და დედებზე: „ქორწინება ემყარება მეუღლეთა უფლებრივ თანასწორობასა და ნებაყოფლობას“ და იქვე, მე-3 პუნქტი ითვალისწინებს, რომ „დედათა და ბავშვთა უფლებები დაცულია კანონით“. აქ უკვე მეორედ ახსენებს კონსტიტუცია ქალებს მოზარდებთან ერთად და მეორედ მიანიშნებს, რომ, ქალებს, მოზარდების მსგავსად, საგანგებო დაცვა სჭირდებათ, მიუხედავად იმისა, რომ განსაკუთრებულ ყურადღებას არ აქცევს სქესთა შორის თანასწორობის საკითხს, როგორც თავისთავად ნაგულისხმევს. ანუ სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, კონსტიტუციის მიხედვით, ამ ორ სფეროში სახელმწიფო კაცებს, ქალებსა და მოზარდებს შორის თანასწორობის დაცვის გარანტიად გვევლინება. ჩვენ მიერ მოტანილ მაგალითებში ამკარად იგონება, რომ ქვეყნის უზენაესი კანონი „მამობრივი“ მზრუნველობით არის განმსჭვალული ქალების მიმართ. ქალებზე ამ ორი მითითების შინაარსი და სტილი აგრეთვე იმაზე მიანიშნებს, რომ მიუხედავად საკითხის ნაკლებად ხაზგასმისა, სქესთა უთანასწორობის პრობლემა მაინც არსებობს.

როცა საქართველოში ქალთა მდგომარეობის შესახებ არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ გაკეთებულ ანგარიშსა და სახელმწიფოს მიერ ქალთა კომიტეტში წარდგენილ პირველ ანგარიშს აანალიზებ და ერთმანეთთან ადარებ, ბევრ შეუსაბამობას ამჩნევ თანასწორობის დაცვასთან დაკავშირებულ ინფორმაციაში. არასამთავრობო ორგანიზაციის ანგარიშში ნათქვამია, რომ მიუხედავად კონსტიტუციის ზემოთ მოტანილი მე-14 მუხლისა, „არ არსებობს სპეციალური კანონი, რომელიც აკრძალავდა ქალების დისკრიმინაციას სქესისა და ოჯახური მდგომარეობის საფუძველზე.“ ამ გაცხადების საპირისპიროდ, პირველი სამთავრობო ანგარიში ამბობს, რომ სისხლის სამართლის კოდექსი „ადგენს სანქციებს ისეთი ქმედებებისთვის, რომლებიც არღვევენ მოქალაქეთა თანასწორობას; სანქციებს ჯარიმის ან ორ წლამდე პატიმრობის ფორმა აქვთ. თუ ამგვარი დანაშაული შეიცავს თანამდებობის ბოროტად გამოყენების ნიშნებს ან დანაშაულს მძიმე შედეგები მოჰყვა, ის ისჯება სამ წლამდე თავისუფლების აღკვეთით; ამგვარ შემთხვევებში, თუ პირი დამნაშავედ ცნეს, მას ხუთ წლამდე ვადით ჩამოერთმევა თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლება.“ ასეთი შეუსაბამობა ამ ორ ანგარიშს შორის შემთხვევითი არ არის; ერთია - გქონდეს ასეთი მუხლი სისხლის სამართლის კოდექსში და მეორეა - მისი მოთ-

ხოვნები სრულდებოდეს პრაქტიკაში.⁵³ თავისთავად ის ფაქტი, რომ ასეთი მუხლი არსებობს, უკვე კარგი საქმეა, მაგრამ, როგორც ყოველთვის, საქართველოში კანონმდებლობის არქონის კი არა, კანონების შეუსრულებლობის პრობლემაა. ჩვენ რომ ამ მუხლით აღძრული სისხლის სამართლის საქმეთა რაოდენობის დადგენა შეგვეძლოს, დავრწმუნდებოდით, რომ ამგვარი შემთხვევების დროს კანონი ქალაქში რჩება და იშვიათად თუ ხორციელდება პრაქტიკაში. ეს ნაწილობრივ იმის ბრალია, რომ ხალხს არ აქვს საკმარისი ცოდნა საკუთარი უფლებების შესახებ და ნაწილობრივ კი, ფართოდ გავრცელებული დაუსჯელობის სინდრომისა, განსაკუთრებით - შევარდნაძის მმართველობის დროს. მოქალაქეები გრძნობდნენ, რომ კანონის დარღვევისთვის არ დაისჯებოდნენ, რადგან ქვეყანაში კორუფცია ყვაოდა. დაუსჯელობის შეგრძნება უფრო ძლიერდებოდა, რაც უფრო მაღალ თანამდებობაზე ინიშნებოდა ადამიანი სამთავრობო თუ ბიზნეს-სტრუქტურებში ან რაც უფრო კარგი ნაცნობები ჰყავდა „ზემოთ“.

ქალთა კონვენციის კიდევ ერთი მოთხოვნა მონაწილე სახელმწიფოების მიმართ გაცხადებულია მე-2 მუხლის „ვ“ პუნქტში: „(სახელმწიფოები ვალდებული არიან) მიიღონ ყველა შესაბამისი ზომა, საკანონმდებლოს ჩათვლით, იმ მოქმედი კანონების, დადგენილებების, ჩვეულებებისა და პრაქტიკის შესაცვლელად ან გასაუქმებლად, რომელიც ქალის დისკრიმინაციას აწესებს.“ ერთ-ერთი მაგალითი, თუ როგორ შეუძლია სახელმწიფოს ამგვარი წეს-ჩვეულებების რეგულირება, გახლავთ ზემოთ ნახსენები საბჭოთა სისხლის სამართლის კოდექსის 134-ე მუხლი, რომლითაც კრიმინალიზებულია ქორწინების მიზნით ქალის მოტაცების ტრადიცია. „ეს დანაშაული ზღუდავს ქალის უფლებას აირჩიოს, თუ ვის გაჰყვეს ცოლად. ისეთი ქმედება, როგორც მოტაცებაა, თავისთავად გულისხმობს ძალადობის ფაქტს, ფიზიკურს, სექსუალურს ან ფსიქოლოგიურს.“⁵⁴ საცოლის მოტაცება პოპულარული აღარ არის ამ ბოლო ათწლეულში საზოგადოდ ქორწინების რიცხვის შემცირების გამო, რაც მიიმე ეკონომიკური პირობების შედეგია. შესაძლოა, ამით აიხსნას ის, რომ დღევანდელ სისხლის სამართლის კოდექსში ქალის მოტაცება მასზე ქორწინების მიზნით ნახსენებიც არ არის. მიუხედავად იმისა, რომ საცოლის მოტაცება დასჯადი იყო საბჭოთა კანონმდებლობით, უმეტეს შემთხვევებში მოტაცება სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ბიუროში მთავრდებოდა ქორწინების რეგისტრაციით, და არა სასამართლოში. ასე იმიტომ ხდებოდა, რომ ზოგჯერ თავად ქალს უნდოდა გამტაცებლის ცოლობა, ზოგჯერ კი ის სახელს უფრთხილდებოდა, რადგან მოტაცების შემდეგ მის რეპუტაციას ჩრდილი ადებოდა. „საზოგადოებრივი აზრი ასეთია: მოტაცებული ქალის დაბრუნება

⁵³ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, თავი XXIII, დანაშაული ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების წინააღმდეგ, მუხლი 142, ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის დარღვევა.

⁵⁴ ხათუნა მადურაშვილი, „ქალების უფლებები და მათი დაცვა საქართველოს სისხლის სამართლისა და შრომის კანონმდებლობით“, აღმზნები, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, 1998, 31.

ოჯახში მაკომპრომეტირებელია როგორც ქალისთვის, ასევე მისი ოჯახისთვის.⁵⁵ ამის უმთავრესი მიზეზი ის გახლავთ, რომ ქალის სინმიწე და ხელშეუხებლობა ქორწინებამდე ჯერჯერობით ისევ მნიშვნელოვანია საქართველოში. ასე რომ, როცა მოტაცება ქორწინებით არ მთავრდება, ქალს რეპუტაცია ელახება იმისდა მიუხედავად, ჰქონდა თუ არა მას სქესობრივი კავშირი გამტაცებელთან. ეს სწორედ ის შემთხვევაა, როცა ქალთა უფლებების დე იურე დაცვა არაეფექტურია დე ფაქტო ძლიერი კულტურული ინსტიტუტების გამო. მორალის ორმაგ სტანდარტს წარმოშობს ის საზოგადოება, რომელშიც მამაკაცი ბატონობს და რომელიც ამგვარად არღვევს ქალთა თავისუფლებისა და თანასწორობის პრინციპებს. კულტურის ასეთი საკითხები არ რეგულირდება სახელმწიფოს მიერ, რადგან გადანყვებილების მიმღებები მათ მწვავე პრობლემებად არ მიიჩნევენ, ხოლო ქალები ან ქალთა ჯგუფები ამ საკითხებზე არ ლაპარაკობენ.

2003 წლის 23 ნოემბრის ვარდების რევოლუციას მთავრობის შეცვლა მოჰყვა. პრეზიდენტ სააკაშვილის ხელმძღვანელობით მოსულმა ახალმა ხელისუფლებამ მზადყოფნა და სურვილი განაცხადა ქვეყანაში დემოკრატიზაციის პროცესის განმტკიცებისთვის. ამ განცხადების შემდეგ რამდენიმე მნიშვნელოვანი ნაბიჯი გადაიდგა. კერძოდ, ასლან აბაშიძის ტოტალიტარული რეჟიმი დემოკრატიული მმართველობით შეიცვალა და ბრძოლა მთავრობაში გამეფებულ კორუფციისა და კრიმინალის წინააღმდეგ ახალი ძალებით განახლდა. მიუხედავად პოზიტიური ცვლილებებისა, ჯერ კიდევ ბევრი რამ არის გასაკეთებელი და გენდერული თანასწორობაც ისევ რჩება იმ საკითხად, რომელიც აუცილებლად უნდა შევიდეს სახელმწიფოს განვითარების სტრატეგიულ გეგმაში.

2006 წელი აღსანიშნავი იყო გენდერთან დაკავშირებული კანონების მიღების თვალსაზრისით. საქართველოს პარლამენტმა ხმა მისცა ახალ კანონებს ადამიანებით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის)⁵⁶ და ოჯახური ძალადობის წინააღმდეგ.⁵⁷ 2006 წელს მთავრობამ დაამტკიცა ადამიანებით ვაჭრობის წინააღმდეგ ბრძოლის სამოქმედო გეგმა, ხოლო ოჯახური ძალადობის წინააღმდეგ სამოქმედო გეგმის პროექტი ოთხ თვეზე მეტია, დამტკიცებას ელის. თუ გავითვალისწინებთ მთავრობის მტკიცე წინააღმდეგობას ოჯახური ძალადობის წინააღმდეგ ჩამოყალიბებული სამოქმედო გეგმის მიღების მიმართ და იმ ირონიას და ცინიზმს, რასაც ზოგიერთი პარლამენტის წევრი მამაკაცი ამჟღავნებდა ოჯახური ძალადობის კანონპროექტის განხილვის დროს პლენარულ სხდომებზე, შეიძლება განვაცხადოთ, რომ გადანყვებილების მიმღებები სამართლებრივ და სტრატე-

⁵⁵ ლალი ყიფშიძე, „ოჯახური ძალადობა და ქალების სოციალური პრობლემები“, *აღმანახი*, საქართველოს ახალგაზრდა ოურისტთა ასოციაცია, 1998, 21.

⁵⁶ საქართველოს კანონი ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ. 2006.

⁵⁷ საქართველოს კანონი ოჯახში ძალადობის აღკვეთის, ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა დაცვისა და დახმარების შესახებ. 2006.

გიულ ინსტრუმენტებს მათი საჭიროების გამო კი არ აღიარებენ, არამედ მხოლოდ პოლიტიკორექტულობის გამო წყალობენ. სამსუხაროდ, ისიც უნდა ითქვას, რომ გრძელვადიან პერსპექტივაში „ამ კანონების ეფექტური შესრულება საეჭვოა, რადგან ამ მიზნებისთვის ფინანსური სახსრები გამოყოფილი არ არის“⁵⁸.

ვარდების რეკლუციის შემდეგ ქალთა განვითარების ხელშემწყობი სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავებელმა კომისიამ არსებობა შეწყვიტა. მის ნაცვლად, ევროპისა და ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში ინტეგრაციის საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის ბრძანებულებით, 2004 წლის 30 აგვისტოს შეიქმნა დროებითი სამუშაო ჯგუფი, რომელსაც რეკომენდაციების მომზადება დაევა-

„დონორი ორგანიზაციების ფინანსური დახმარება გადამწყვეტ როლს ასრულებს ორივე ინსტიტუციური მექანიზმის მდგრადი ფუნქციონირებისთვის.“

ლა ხელისუფლების აღმასრულებელ შტოში გენდერული თანასწორობის ქმედითი ინსტიტუციური მექანიზმის ჩამოყალიბების მიზნით. 2005 წლის 28 ივნისის #109 დადგენილებით საქართველოს მთავრობამ შექმნა გენდერული თანასწორობის უზრუნველყოფის სამთავრობო კომისია (გთსკ), რომელიც დროებითი მანდატით აღჭურვა. გაეროს განვითარების პროგრამის მხარდაჭერით, საქართველოს პარლამენტის 2004 წლის 27 ოქტომბრის #105/3 დადგენილებით პარლამენტის თავმჯდომარესთან შეიქმნა გენდერული თანასწორობის საკონსულტაციო საბჭო. საბჭო ამ მოწვევის პარლამენტის ვადის ამონურვამდე იმუშავებს. 2006 წელს მკვლევარებმა აღნიშნეს, რომ „დონორი ორგანიზაციების ფინანსური დახმარება გადამწყვეტ როლს ასრულებს ორივე ინსტიტუციური მექანიზმის მდგრადი ფუნქციონირებისთვის.“⁵⁹ საბჭოსა და კომისიის გრძელვადიანი ფუნქციონირება შესაბამისი ნორმატიული აქტებით უზრუნველყოფილი არ არის.“⁶⁰

საქართველოს ქალთა მოძრაობის წარმომადგენლები ორივე სტრუქტურის წევრები არიან. გენდერული თანასწორობის სამთავრობო კომისია ერთი წლის ვადით შეიქმნა გენდერული თანასწორობის სახელმწიფო კონცეფციისა და სამოქმედო გეგმის შემუშავების მიზნით, რაც გააკეთა კიდევ საბჭოსთან ერთად. 2006 წლის თებერვალში საბჭომ და კომისიამ ერთობლივი სამუშაო ჯგუფი შექმნეს. ჯგუფმა ტექნიკური დახმარება გაეროს სააგენტოებისგან (UNIFEM, UNDP და UNFPA) მიიღო. ჯგუფში გაერთიანდნენ საბჭოსა და კომისიის შემადგენლობიდან შერჩეული პირები, ქალთა საკითხებზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციების, აღმასრულებელი და საკანონმდებლო ხელისუფლებისა და სახალხო დამცველის აპარატის წარმომადგენლები.⁶¹

⁵⁸ ლია სანიკიძე... 12.

⁵⁹ გაეროს ქალთა ფონდი (UNIFEM), გაეროს განვითარების პროგრამა (UNDP) და გაეროს მოსახლეობის ფონდი (UNFPA) ტექნიკურ დახმარებას უწევდნენ გენდერული თანასწორობის სახელმწიფო მექანიზმებს გენდერული თანასწორობის სტრატეგიის შემუშავებისას.

⁶⁰ ლია სანიკიძე... 12.

სამუშაო შეხვედრებისა და სამოქალაქო საზოგადოების წევრებთან, სამთავრობო უწყებებსა და განვითარების სააგენტოებთან ჩატარებული კონსულტაციების შემდეგ ჯგუფმა წარმოადგინა პაკეტი, სახელწოდებით საქართველოს გენდერული თანასწორობის სტრატეგია (გოს). გოს ურთიერთდაკავშირებული სამი დოკუმენტისგან შედგება: 1) გენდერული თანასწორობის სახელმწიფო კონცეფცია (რომელიც პარლამენტმა მიიღო 2006 წლის ივლისში); 2) სამწლიანი სამოქმედო გეგმა კონცეფციის განხორციელებისთვის და 3) აღმასრულებელი და საკანონმდებლო ხელისუფლებისთვის განკუთვნილი რეკომენდაციები გენდერული თანასწორობის მუდმივი მექანიზმების შესაქმნელად - გენდერული საკითხების განვითარებაზე მონიტორინგისა და ამ სფეროში მუშაობის კოორდინირების მიზნით. გოს შექმნის დროს განსაკუთრებული ყურადღება მიექცა დიალოგს სამოქალაქო საზოგადოებასა და მთავრობას შორის, რაც ნამდვილად იშვიათი და მისასალმებელი ფაქტია.⁶²

2006 წლის ივლისში საქართველოს პარლამენტმა მიიღო გენდერული თანასწორობის სახელმწიფო კონცეფცია, რითაც განაცხადა პოლიტიკური ნების შესახებ. კონცეფციაში განმარტებულია „გენდერი“, „გენდერული თანასწორობა“, „სქესის ნიშნით პირდაპირი და არაპირდაპირი დისკრიმინაცია“, „გენდერული მენისტრიმინგი“ და სხვა მნიშვნელოვანი ტერმინები, რომლებიც ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის კონვენციასა და ევროპის საბჭოს განმარტებებს ეფუძნება. კონცეფციას არა აქვს იურიდიული ძალა, მაგრამ ვინაიდან ის მიღებულია საქართველოს პარლამენტის მიერ, უნდა ვიფიქროთ, რომ ეს დოკუმენტი აღმასრულებელი ხელისუფლებისთვის პოლიტიკის ფარგლებს ადგენს გენდერული თანასწორობის სფეროში. ნინო ბურჯანაძემ, საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარემ, მთავრობას დაავალა გენდერული თანასწორობის სახელმწიფო

„...საქართველოს აღმასრულებელ ხელისუფლებაში დღესდღეობით არ არსებობს გენდერული თანასწორობის სფეროში პოლიტიკის შემუშავებაზე და საქმიანობის კოორდინირებაზე პასუხისმგებელი მექანიზმები.“

კონცეფციის განხორციელების სამოქმედო გეგმის შემუშავება და მიღება 2007 წლის იანვრისთვის, რაც ჯერჯერობით არ გაკეთებულა (2007 წლის თებერვალი).

გენდერულ თანასწორობის სამთავრობო კომისია საბოლოოდ მთავრობამ 2006 წლის დასას-

⁶¹ ქალთა უფლებების დაცვის ცენტრი საქართველოს სახალხო დამცველის აპარტთან დაარსდა 2002 წლის იანვარში. ცენტრის მიზანი ოყო ქალის უფლებების დაცვა, თანასწორობის იდეის გავრცელება და ქალების მხარდაჭერა, რომ მათ უფრო აქტიური მონაწილეობა მიეღოთ ქვეყნის პოლიტიკურ, სოციალურ-ეკონომიკურ და კულტურულ ცხოვრებაში. ცენტრის მიერ მიღებული საჩივრები ეხებოდა ოჯახურ ძალადობას, ადამიანებით ვაჭრობას (ტრეფიკინგს), მოტაცებას ქორწინების მიზნით, გაუპატიურებასა და სექსუალურ ძალადობას. სახალხო დამცველის სამსახურის რესტრუქტურული ზაცის შედეგად 2004 წლიდან ცენტრის ნაცვლად გენდერულ საკითხებზე პასუხისმგებელია თანასწორობისა და თავისუფლების სამმართველო.

⁶² უფრო დანვირთებით გოს-ის შესახებ იხ. Answers to the Issues and Questions with regard to the Consideration of a Periodic Report of Georgia, ნინა სასესიო სამუშაო ჯგუფი, 36-ე სესია, 2006 წლის 7-25 აგვისტო.

რულს დაითხოვა. გენდერული თანასწორობის საკითხებზე მუშაობის კოორდინირება რეფორმების კოორდინაციის საკითხებში სახელმწიფო მინისტრის, კახა ბენდუქიძის, თხოვნით მისივე სამინისტროს აპარატმა აიღო თავის თავზე. კომისიის გაუქმებამდე, 2006 წლის სექტემბერში, მისმა ხელმძღვანელმა, ამავდროულად ევროპულ და ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში ინტეგრაციის სახელმწიფო მინისტრის მოადგილემ, ქ-მა თამარ ბერუჩაშვილმა, სახელმწიფო კონცეფციის განხორციელების სამწლიანი სამოქმედო გეგმის პროექტი (სსგ) წარუდგინა მინისტრთა კაბინეტს. კაბინეტმა განიხილა გეგმის პროექტი და რეფორმების კოორდინაციის სახელმწიფო მინისტრის აპარატს დაავალა მასზე მუშაობის გაგრძელება. ამ გადაწყვეტილებით გათს-ის მესამე დოკუმენტში მოცემული რეკომენდაციების დიდი ნაწილი, რომელიც მუდმივი მექანიზმების შექმნას ითვალისწინებდა, იგნორირებული იქნა. განუსაზღვრელი ვადით გადაიდო აგრეთვე სამოქმედო გეგმის მიღება.⁶³ ამგვარად, შეიძლება დავასკვნათ, რომ საქართველოს აღმასრულებელ ხელისუფლებაში დღესდღეობით არ არსებობს გენდერული თანასწორობის სფეროში პოლიტიკის შემუშავებასა და საქმიანობის კოორდინირებაზე პასუხისმგებელი მექანიზმები.

ნიუ-იორკში, 2000 წლის სექტემბერში გამართულ ათასწლეულის შეხვედრაზე, საქართველომ, მსოფლიოს 191 სახელმწიფოს მსგავსად, პასუხისმგებლობა აიღო, რომ ათასწლეულის განვითარების პროგრამით დასახულ მიზნებს 2015 წლისთვის მიაღწევდა. ათასწლეულის რვა იდენტიფიცირებული მიზანი საქართველოს კონტექსტს მოერგო და თითოეული მიზნისთვის შესაბამისი ამოცანებიც განისაზღვრა. 2004 წლის გაზაფხულზე საქართველოს მთავრობამ გაეროს განვითარების პროგრამის ხელშეწყობით გამოაქვეყნა ეროვნული საბაზისო ანგარიში - „ათასწლეულის განვითარების მიზნები საქართველოში.“ როგორც მაშინდელმა პრემიერ-მინისტრმა, ზურაბ ჟვანიამ აღნიშნა, ანგარიშში მკაფიოდ განსაზღვრულია ის მიმართულებები, რისკენაც ქვეყნის განვითარების პოლიტიკა უნდა წარიმართოს.⁶⁴

ანგარიშში გლობალური მიზნები და ამოცანები მისადაგებულია საქართველოს ადგილობრივ პრიორიტეტებთან და მოცემულია წინსვლის საზომი ინდიკატორები. ანგარიში გთავაზობს ქვეყნისთვის სპეციფიურ ინდიკატორებს სიღარიბის დაძლევის, განათლების, გენდერული თანასწორობის, ჯანმრთელობისა და გარემოს დაცვის სფეროებში. გენდერული თანასწორობის საკითხებზე მომუშავე სპეციალისტებმა მონაწილეობა მიიღეს მთავრობის მიერ შექმნილ ხუთ სამუშაო ჯგუფში, რომლებსაც ზემოთ ხსენებული ანგარიში უნდა მოემზადებინათ. მუშაობაში მონაწილეობის შედეგად და აგრეთვე ათასწლეულის განვითარების მესამე მიზნის წყალობით, რომელიც საშუალებას იძლეოდა გენდერული თანასწორობისთვისაც მიექციათ ყურადღება, საქართველოს მთავრობამ შემდეგი პასუხისმგებლობა აიღო: ა) დასაქმების სფეროში

⁶³ ეს მოსაზრება ეყრდნობა გენდერული თანასწორობის ექსპერტებთან ჩანერილი ინტერვიუების ანალიზსა და ავტორის ხანგრძლივი დაკვირვების შედეგად პირადად გამოტანილ დასკვნებს.

⁶⁴ საქართველოს მთავრობა, *ათასწლეულის განვითარების მიზნები საქართველოში*, თბილისი, 2004, 2.

გენდერულ თანასწორობის უზრუნველყოფა; და ბ) ქალებისთვის პოლიტიკურ სფეროში და მმართველობის ყველა დონეზე მოღვაწეობის თანაბრად ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა.⁶⁵ ეს ორი ამოცანა 2015 წლისთვის უნდა შესრულდეს. ჯერჯერობით ამ მხრივ პროგრესი არ შეიმჩნევა.

საქართველოს მთავრობამ 2003 წელს დაასრულა სიღარიბის დაძლევის სტრატეგიაზე - საქართველოს ეკონომიკური განვითარებისა და სიღარიბის დაძლევის პროგრამაზე (ეგსდპ) - მუშაობა. თეორიულად ამ პროგრამას გზამკვლევის როლი უნდა შეესრულებინა „ათასწლეულის განვითარების მიზნების“ მისაღწევად. თუმცა, რეალურად, მისი მომზადება წინ უსწრებდა „ათასწლეულის განვითარების მიზნების“ საბაზისო ანგარიშს, მოგვიანებით ამ ორი დოკუმენტის ეფექტური დაკავშირება მაინც ვერ მოხერხდა. რაც კიდევ უფრო პრობლემურია, საქართველოს მთავრობას ამ დრომდე არ აუღია ვალდებულებები ეგსდპ-ის მიმართ.⁶⁶

სიღარიბის დაძლევის სტრატეგიის ქართული დოკუმენტი აღწერს იმ გენდერულ ფაქტორებს, რომელთა მოგვარებასაც ისახავს მიზნად. თუმცა, ეს ასახული არ აღმოჩნდა სახელმწიფო პროგრამებში, რომლებიც ეგსდპ-ის ფარგლებში უნდა განხორციელებულიყო. თუ საჯარო მოხელეების მხრიდან გენდერული პრობლემებისადმი გულგრილი დამოკიდებულება არ შეიცვალა და თუ ისინი კვლავინდებურად შეენიხააღმდეგენ გენდერული თანასწორობის საკითხის დღის წესრიგში შეტანას, მაშინ ნამდვილად ჩნდება საფუძვლიანი ეჭვი, რომ სიღარიბის დაძლევის სტრატეგიის დოკუმენტში დადგენილი პრიორიტეტები და საქართველოსთან მისადაგებული ათასწლეულის განვითარების მე-3 მიზანი და მისი ამოცანები 2015 წლისთვის ვერ განხორციელდება, რომ აღარაფერი ვთქვათ გენდერული თანასწორობის პრინციპის ინტეგრირებაზე ათასწლეულის განვითარების სხვა მიზნებსა და ამოცანებში.

საინტერესო დინამიკა განვითარდა ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის (ესპ) სამოქმედო გეგმის შემუშავების პროცესში სამოქალაქო საზოგადოების წევრების, განსაკუთრებით კი ქალთა თანასწორობის დამცველების მონაწილეობის თვალსაზრისით. საქართველოში სამოქმედო გეგმაზე მუშაობას კოორდინირებას უწევდნენ საგარეო საქმეთა სამინისტრო და ევროპისა და ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში ინტეგრაციის სახელმწიფო მინისტრის აპარატი. ფონდის „ღია საზოგადოება - საქართველო“, ჰაინრიჰ ბიოლისა და ევრაზიის ფონდების მხარდაჭერით დაახლოებით 60 არასამთავრობო ორგანიზაცია 2005-2006 წლების განმავლობაში მუშაობდა სხვადასხვა ჯგუფში ესპ-ის სამოქმედო გეგმისთვის

⁶⁵ იქვე, 14-15.

⁶⁶ ეკონომიკური განვითარებისა და სიღარიბის დაძლევის პროგრამა პირველად შევარდნაძის ხელმძღვანელობის დროს შეიქმნა და ამიტომ ვარდების რევოლუციის შემდეგ დროინდელი მთავრობა დისტანციურად იყო მისგან. როგორც ორგანიზაცია ოქსფამ დიდი ბრიტანეთის (Oxfam GB) პროგრამისა და პოლიტიკის ოფიცერს 2003-2005 წლებში, ათასწლეულის განვითარების მიზნების პროგრამაზე და საერთო ინსტიტუციურ ანგარიშვალდებულებებზე ინფორმაციის გავრცელება და ცოდნის ამაღლება შევალბოდა და ამიტომ შემოიღია ჩემი გამოცდილებიდან დაეხსენა, რომ ქვეყნის ოფიციალური პირები თითქმის არ იცნობდნენ ეკონომიკური განვითარებისა და სიღარიბის დაძლევისა და ათასწლეულის განვითარების მიზნების ინიციატივებს.

გათვალისწინებული რეკომენდაციების პაკეტის შექმნაზე. სამუშაო ჯგუფებმა „კონკრეტული რეკომენდაციები შეიმუშავეს რეფორმებისთვის კანონის უზენაესობის, რეგიონული თანამშრომლობის, ეფექტური მართვის, სოციალური განვითარებისა და ეკოლოგიური უსაფრთხოების სფეროებში.“⁶⁷ გენდერული თანასწორობის სფეროში მომუშავე შორენა ძონენიძის თქმით (ის მონაწილეობდა სამოქმედო გეგმაზე მუშაობაში), 60 არასამთავრობო ორგანიზაციიდან ძალიან ცოტა თუ მუშაობდა გენდერული თანასწორობის საკითხებზე ან ინტერესდებოდა ამ პრობლემატიკით. მეტიც, საკმაოდ ძნელი აღმოჩნდა გენდერული თანასწორობის პრიორიტეტების ლობირება სამუშაო ჯგუფების დონეზე, ვინაიდან დანარჩენი არასამთავრობოები ამ საკითხს უმნიშვნელოდ და ნაკლებად აქტუალურად მიიჩნევდნენ.⁶⁸ ქალთა არასამთავრობო ორგანიზაციების სუსტი წარმომადგენლობა ამ მუშაობაში შეიძლება იმით აიხსნას, რომ მათ არ ჰქონდათ ინფორმაცია ევროპის სამეზობლო პოლიტიკასთან დაკავშირებულ პროცესებზე, რაც თავისთავად მიანიშნებს ქალთა საკითხებზე მომუშავე ორგანიზაციების მარგინალურ მდგომარეობაზე არასამთავრობო სექტორში. სამუხაროდ, არც ის უმნიშვნელო სახის რეკომენდაციები ასახულა ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის სამთავრობო სამოქმედო გეგმის საბოლოო ვარიანტში, რომელთა ლობირება მაინც მოახერხეს ქალთა უფლებების დამცველებმა სამოქალაქო საზოგადოების სამუშაო ჯგუფების დონეზე.

საქართველოს მთავრობის მუშაობის ანალიზმა განვითარების სხვადასხვა სტრატეგიული კურსის ჩამოყალიბების პროცესში (მაგ. ეგსდპ) გამოკვეთა მისი ინსტიტუციური და სამართლებრივი სისუსტე - უზრუნველყოს სახელმწიფო პოლიტიკის თანმიმდევრულობა და შეთანხმებული პოლიტიკის განხორციელება. ასე რომ, ვიდრე ცხადი ნორმატიული და ქმედითი ინსტიტუციური ზომები არ გატარდება განვითარების პროგრამებისა და საერთოდ, სახელმწიფო პოლიტიკის მართვის გაუმჯობესების მიზნით, საქართველო ვერ მიაღწევს ათასწლეულის განვითარების მიზნებს, განსაკუთრებით კი ისეთ კომპლექსურ საკითხთან დაკავშირებით, როგორც გენდერული თანასწორობა.⁶⁹

„ქალთა არასამთავრობო ორგანიზაციების სუსტი წარმომადგენლობა ამ მუშაობაში შეიძლება იმით აიხსნას, რომ მათ არ ჰქონდათ ინფორმაცია ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის ირგვლივ მიმდინარე პროცესებზე, რაც თავისთავად ქალთა საკითხებზე მომუშავე ორგანიზაციების მარგინალურ მდგომარეობაზე მიანიშნებს არასამთავრობო სექტორში.“

⁶⁷ ევრაზიის ფონდის საქართველოს ოფისი, ვებ-გვერდი: <<http://www.eurasia.org/page.cgi?csinfo>>, უკანასკნელი ვიზიტი - 2007 წლის 15 თებერვალს.

⁶⁸ ინტერვიუ შორენა ძონენიძესთან, გენდერული თანასწორობის დამცველი. ინტერვიუ ჩანერილია 2007 წლის 15 თებერვალს.

⁶⁹ სახელმწიფო პროგრამების მართვაში ვგულისხმობთ ურთიერთდაკავშირებულ შემდეგ ეტაპებს: 1) ანალიზს, 2) ფორმულირებას, 3) განხორციელებას და 4) შესრულებაზე ზედამხედველობას.

დემოკრატიზაცია, გენდერი და სამოქალაქო საზოგადოება

როგორც ამ კვლევისთვის ჩატარებული ინტერვიუების არაერთი რესპონდენტი აღნიშნავს, სამოქალაქო საზოგადოების განვითარებისთვის აუცილებელი პირობებისა და სივრცის არარსებობამ, (რაც დამახასიათებელია საბჭოთა კავშირისთვის და რამაც განაპირობა ინტერესთა ჯგუფების ბევრი სისუსტე და საერთოდ, სამოქალაქო საზოგადოების სისუსტეც საბჭოთა პერიოდის შემდეგ⁷⁰); სიტყვისა და აზრის გამოხატვის თავისუფლებასთან და კავშირებულმა შიშმა, პირად და საზოგადოებრივ ცხოვრებაზე სახელმწიფოს ძლიერმა კონტროლმა და ქვეყნის ხელმძღვანელობასა და ხალხს შორის დიალოგის შეუძლებლობამ საბჭოთა კავშირის მოქალაქეებს წაართვა სამოქალაქო აქტიურობის ტრადიცია.

დამოუკიდებლობის დადგომისთანავე ხალხი ფიზიკურად გადარჩენისთვის ისეთი სასწრაფო და გადაუდებელი მოთხოვნების წინაშე დადგა, რომ მათმა უმრავლესობამ ვერც ძალები იპოვა საკუთარ თავში და ვერც სურვილი აღმოაჩინა, რომ საჭირო უნარ-ჩვევები შეეთვისებინა და მობილიზებულიად ემოქმედა ახალი ღირებულებებისა და პრინციპების დასაცავად. როგორც მკვლევარი გიგა ზედანია წერს ნაშრომში, *ქართული საზოგადოების ღირებულებები*, ათასი გამოკითხული რესპონდენტიდან უმრავლესობამ ფიზიკურ და ეკონომიკურ უსაფრთხოებას მიანიჭა პრიორიტეტული მნიშვნელობა და არა ისეთ პოსტმატერიალისტურ ღირებულებებს, როგორც, მაგალითად, დემოკრატიულ პროცესებში ჩართულობა ან სხვა რომელიმე ლიბერალური ფასეულობა.⁷¹ გ. ზედანია პირდაპირ კავშირს ხედავს ღირებულებათა ორიენტაციასა და სამოქალაქო პოლიტიკური კულტურის აღმოცენებას შორის და აღნიშნავს, რომ „ამ ტიპის კულტურის გაჩენა დაკავშირებულია ელიტების მიერ მართული დემოკრატიიდან სტაბილურ მასობრივ დემოკრატიაზე გადასვლასთან... ინდუსტრიალიზაცია და ურბანიზაცია ხელს უწყობს მასობრივი პოლიტიკური პარტიებისა და პროფკავშირების ჩამოყალიბებას, რასაც საბოლოოდ მიყვარათ იმის კენ, რომ საზოგადოება ავითარებს მასების პოლიტიკურ გადწყვეტილებებში ჩარევის უფრო აქტიურ ფორმებს.“⁷² მოვლენათა განვითარების ამგვარი პროგნოზი არგუმენტირებულია, მაგრამ სხვადასხვა ფაქტორების თანაარსებობისა და მათი ზეგავლენის გამო გარდაქმნის პროცესები შეუძლებელია სწორხაზოვანი და წინასწარგანჭვრეტადი იყოს. იმავე კვლევამ ქართული საზოგადოების მართლმადიდებელი

⁷⁰ ინტერვიუები ნანა სუმბაძესთან, გაია თარხან-მოურავთან, ნინო ციხისთავთან, დავით დარჩიაშვილთან. იხ. Stephen F. Jones “Democracy from Below? Interest Groups in Georgian Society”, *Slavic Review*, Vol 59, N1, (Spring 2000), Jonathat Wheatley, *Georgia from National Awakening to Rose Revolution*, Ashgate: Aldershot, 2005.

⁷¹ გიგა ზედანია, „ღირებულებების სისტემური და შედარებითი კვლევა“, *ქართული საზოგადოების ღირებულებები*, ფონდი „ლია საზოგადოება - საქართველო“, თბილისი, 2006, 13.

⁷² გიგა ზედანია, 14.

ეკლესიისადმი დამოკიდებულების საინტერესო სურათი გვიჩვენებს: რესპონდენტთა 81.2% თავს მორწმუნედ მიიჩნევს, მაგრამ მხოლოდ 17% ესწრება რელიგიურ მსახურებას კვირაში ერთხელ მაინც და 13% კითხულობს რელიგიურ ლიტერატურას. გამოკითხულთა ნახევარზე მეტს არ მიაჩნია, რომ ოჯახს რამე განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ბავშვების რელიგიური სულისკვეთებით აღზრდაში. რესპონდენტების მცირე ჯგუფი კი ფიქრობს, რომ მართლმადიდებელი ეკლესია იძლევა ადეკვატურ პასუხს მათ წინაშე მდგარ სოციალურ საკითხებზე.⁷³ ზემოთ ნახსენები ნაშრომის ერთ-ერთი ავტორის, ლევან თარხნიშვილის სიტყვებით რომ ვთქვათ: „შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ საქართველოში რელიგიას და ეკლესიას უფრო ტრადიციული დატვირთვა აქვს, ვიდრე რეალურად მოქმედი საზოგადოებრივი ინსტიტუტის“.⁷⁴ შესაძლებელია ასეთი დასკვნაც გამოვიტანოთ, რომ ქართული საზოგადოების ღირებულებები ტრადიციული რელიგიური და სეკულარულ/რაციონალური ღირებულებების ერთგვარ ნაზავს წარმოადგენს და ჯერ გაურკვეველია, ამ ორი ორიენტაციიდან რომელი გაიმარჯვებს საბოლოოდ.⁷⁵ ყოველ შემთხვევაში, ჯერჯერობით საქართველოს პოლიტიკური ელიტა მართავს და ლბერალური დემოკრატიის ფასეულობანი და პრინციპები მოსახლეობის უმრავლესობას არ შეუთვისებია. ამით შეიძლება აიხსნას საზოგადოდ სამოქალაქო საზოგადოების და კერძოდ კი, ქალთა ჯგუფების ნაკლები ქმედითობა.

სტივენ ჯონსი ქალებს საერთოდ არ ახსენებს, როცა ის საქართველოში 90-იანი წლების ბოლოს სხვადასხვა ინტერესთა ჯგუფების გამოჩენაზე ლაპარაკობს (მენარმეები, ყურნალისტები, მუშები, ეთნიკური ჯგუფები და ა.შ.). მან ან ვერ შენიშნა ისინი, ან გადაწყვიტა, რომ მათი გამოტოვება შეიძლებოდა, რადგან ქალებს იმ დროისთვის უმნიშვნელო გავლენა ჰქონდათ.⁷⁶ ჯონსი ზემოთ მოცემული ერთ-ერთი არგუმენტის პერიფრაზს აკეთებს და ასახელებს იმ ფაქტორებს, რომლებმაც შეაფერხეს ინტერესთა ძლიერი ჯგუფების განვითარების პროცესი საქართველოში, „მაფიო სოციალური სეგმენტაციის არარსებობა, საერთო ინტერესების შეზღუდული გაცნობიერება, ორგანიზაციული გამოუცდელობა, ახალი კანონების უცოდინრობა და ტრადიციულად მყარი ერთგულება ნათესაური კავშირებისადმი და გავლენიანი მფარველებისადმი.“⁷⁷ ვფიქრობ, რომ ყველაფერმა ამან ერთობლიობაში, რასაც მმართველი ელიტის მიერ ქვეყა-

⁷³ ლევან თარხნიშვილი, „საქართველო და თანამედროვე ღირებულებები, ქართული საზოგადოების ღირებულებები“, თბილისი, 2006, 20-21.

⁷⁴ იქვე, 21.

⁷⁵ იხ. ფონდი „ლია საზოგადოება - საქართველო“, ქართული საზოგადოების ღირებულებები: ანგარიშები, ანალიზი, რეკომენდაციები #7, თბილისი, 2006.

⁷⁶ „საერთაშორისო საქმეთა ეროვნულ-დემოკრატიულმა ინსტიტუტმა 1992 წელს ჩატარებულ გამოკვლევაში აღნიშნა, რომ საქართველოში არასამთავრობო ორგანიზაციები იმ დროისთვის არ არსებობდნენ. 1997 წლის ზაფხულისთვის კი 3000-ზე მეტი არასამთავრობო ორგანიზაცია იყო უკვე დარეგისტრირებული. დღესდღეობით მხოლოდ რამდენიმე ასეული თუ მუშაობს“. Stephen F. Jones, „Democracy from Below? Interest Groups in Georgian Society“, *Slavic Review*, Vol 59, N1, (Spring 2000), 68.

⁷⁷ Stephen F. Jones, 45.

ნაში მიმდინარე დემოკრატიზაციის პროცესის კონტროლირებაც ემატება, სამოქალაქო მობილიზაცია და აქტიურობა სრულიად უმნიშვნელო ცნებებად აქცია. სამოქალაქო საზოგადოების ბევრი წარმომადგენელი, რომელიც აქტიურად მონაწილეობდა ვარდების რევოლუციაში და განსაკუთრებული პოპულარობით სარგებლობდა, შევარდნაძის გადადგომისა და ახალი საპრეზიდენტო და საპარლამენტო არჩევნების შემდეგ ან მთავრობის წარმომადგენელი გახდა, ან ოპოზიციონერთა რიგებს შეუერთდა. სამოქალაქო საზოგადოების „დეპოპულაციის“ შედეგად გამონეწეული კრიზისი აშკარად შესამჩნევი გახდა. მთავრობის ანგარიშში „საქართველოს დემოკრატიული ტრანსფორმაცია: ვარდების რევოლუციის შემდეგ“ ნათქვამია, რომ საქართველოს სამოქალაქო საზოგადოება აქტიურად მონაწილეობს ქვეყანაში მიმდინარე სხვადასხვა რეფორმასა და საზედამხებელო პროცესებში.⁷⁸ ანგარიში გვაუწყებს, რომ პრეზიდენტმა საზოგადოების 21 წევრს სასჯელალსრულების დაწესებულებებში შესვლის უფლება მისცა და რომ შეიქმნა საკონსულტაციო მრჩეველთა საბჭო, რომელიც მონიტორინგს განახორციელებს საჯარო ინსტიტუტების მუშაობაზე. საბჭო სამოქალაქო საზოგადოების წევრებისგან შედგება.⁷⁹

მაგრამ რესპონდენტთა უმრავლესობას ისეთი შთაბეჭდილება შეექმნა, რომ ხელისუფლების მიერ საზოგადოებასთან დიალოგის ხელშეწყობის მიზნით გატარებული ზომები ფორმალური და ზედმეტად შერჩევითი იყო და არა არსებითი და გულახდილი. მათ ხაზგასმით აღნიშნეს, რომ ვარდების რევოლუციის დროს სამოქალაქო საზოგადოება ნამდვილად წარმოადგენდა მამოძრავებელ ძალას, მაგრამ ახლა ეს მოვლენა დაგინყებას მიეცა.

არსებულ ფონზე ქალთა არასამთავრობო ორგანიზაციები, რომლებიც ქალის ადამიანის უფლებებზე მუშაობენ, მარგინალურ ჯგუფებად აღიქმებიან და ისეთი შთაბეჭდილება რჩება, რომ მათ მხოლოდ კონკრეტულ სფეროში შეუძლიათ წარმატების მიღწევა (მაგალითად, ოჯახში ძალადობის აღკვეთა) და სამოქალაქო სექტორის ძლიერი მოთამაშეები ვერ გახდებიან.⁸⁰

სიამოვნებით დავარქმევდით ქალთა საკითხებზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციების გაერთიანებას ქალთა მოძრაობას, მაგრამ უნდა ვაღიაროთ, რომ საზოგადოებრივი მოძრაობების განმსაზღვრელი რამდენიმე გადამწყვეტი ფაქტორი, მაგალითად, კონსოლიდირებული მოქმედება და სოლიდარობა, ამ შემთხვევაში ნაკლებად იკვეთება. ასე რომ, ამ კვლევაში ტერმინი „ქალთა მოძრაობა“ გამოყენებულია ქალთა საკითხებზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციათა აქტიურობის ერთმა-

⁷⁸ საქართველოს მთავრობა, *Georgia's Democratic Transformation: an Update since the Rose Revolution*, იანვარი 2007, 58.

⁷⁹ იქვე, 58.

⁸⁰ ინტერვიუ გია ჟორჟოლიანთან, 2007 წლის 22 იანვარი; ინტერვიუ ნანა სუმბაძექთან, 2007 წლის 15 იანვარი; ინტერვიუ ლელა გაფრინდაშვილთან, 2007 წლის 15 იანვარი; ინტერვიუ გია თარხან-მოურავთან, 2007 წლის 17 იანვარი.

ნეთისგან განსხვავებული, ფრაგმენტული ფორმების აღსანიშნავად.⁸¹ ქალთა არასამთავრობო ორგანიზაციების დაარსება და მათი გამოჩენა დროში პეკინის კონფერენციასა და 1997 წელს გაეროს განვითარების პროგრამის ფარგლებში პროგრამის „ქალები და განვითარება“ დაწყებას ემთხვევა. 2000 წლისთვის ქალთა არასამთავრობო ორგანიზაციების რიცხვი უკვე 70-ს აღემატებოდა.⁸² დღეისათვის მათი რაოდენობა 200-ზე მეტია, მაგრამ მათგან დაახლოებით 80 მუშაობს აქტიურად.⁸³

ქალთა მიმართ ყველა ფორმის დისკრიმინაციის აღმოფხვრის კომიტეტისადმი 1998 წელს წარდგენილი საბაზისო ანგარიშის მიხედვით, იმჟამად ქალთა ორგანიზაციების უმეტესობა საქველმოქმედო საქმიანობას ეწეოდა, მუშაობდა დასაქმების, კულტურისა და სწავლა-განათლების საკითხებზე და არ არსებობდა ფემინისტური ორგანიზაციები.⁸⁴ პირველ ჩრდილოვან ანგარიშში კი ნათქვამია, რომ მართალია, ქალების არასამთავრობო ორგანიზაციების საქმიანობის მთავარი ინტერესები სოციალური და ეკონომიკური ხასიათისაა, ფემინისტურ საკითხებზე მომუშავე ორგანიზაციების რაოდენობაც იზრდება.⁸⁵

ამგვარად, ანგარიშში ერთმანეთისგან გაიმიჯნა ის არასამთავრობო ორგანიზაციები, სადაც ქალები არიან დასაქმებულნი, მაგრამ ისინი არ მუშაობენ ქალების თანასწორობისა და მათი უფლებამოსილების გაზრდაზე და ის ორგანიზაციები, სადაც ქალთა საკითხებზე მომუშავე ქალები არიან დასაქმებულნი. ამ უკანასკნელი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები ისევე ძლიერ ეწინააღმდეგებიან იმას, რომ მათ „ფემინისტური“ უწოდონ.

1998 წელს საერთაშორისო ორგანიზაციამ-სამოქალაქო კულტურის ცენტრი - შეისწავლა ქალთა 37 არასამთავრობო ორგანიზაცია. ყურადღება გამახვილდა მათი მუშაობის დაწყების დროზე, ორგანიზაციის წევრთა რაოდენობაზე, საქმიანობის სფეროებზე და მათ დამოკიდებულებაზე ტერმინისადმი ფენიზმი/ფემინისტი. კვლევის შედეგად აღმოჩნდა, რომ 1991 წლიდან 1994 წლამდე ქალთა მხოლოდ ექვსი არა-

„მასიურად დაიწყო ორმხრივი და მრავალმხრივი დონორი ორგანიზაციების შემოსვლა ქვეყანაში და დონორების ჰუმანიტარული დახმარების პროგრამებიდან განვითარების პროგრამებზე გადასვლა.“

⁸¹ ქალების არასამთავრობო ორგანიზაციებში ვგულისხმობთ იმ არასამთავრობო ორგანიზაციებს, რომლებიც აცხადებენ, რომ ქალების საკითხებზე მუშაობენ და სადაც ძირითადად ქალები მუშაობენ.

⁸² ადამიანის უფლებათა დაცვის ჰელსინკის საერთაშორისო ფედერაცია, *Women 2000: An Investigation into the Status of Women's Rights in Central and South-Eastern Europe and the Newly Independent States*, 2000, 182.

⁸³ ქალთა საინფორმაციო ცენტრის მონაცემები.

⁸⁴ *Consideration of Initial Report Submitted by States Parties under Article 18 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*, Article 5, paragraph 15.

⁸⁵ *Report of Non-governmental Organizations on the Status of Women in the Republic of Georgia under CEDAW Articles*.

სამთავრობო ორგანიზაცია იყო დაარსებული, ხოლო 1994-დან 1998-მდე უკვე ოცდახუთი. ეს ზრდა შეიძლება, ერთი მხრივ, იმით აიხსნას, რომ 1994 წლიდან, როცა საქართველო მიუერთდა გაეროს ქალთა კონვენციას, ქვეყანა უფრო აქტიურად ჩაერთო ქალთა უფლებებსა და გენდერულ თანასწორობასთან დაკავშირებით მიმდინარე საერთაშორისო პროცესებში და მეორე მხრივ, ქვეყანაში მასიურად დაიწყო ორმხრივი და მრავალმხრივი დონორი ორგანიზაციების შემოსვლა და წმინდა ჰუმანიტარული სახის დახმარებიდან ყურადღება განვითარების პრობლემებზე გადავიდა. ამან სახარბიელო გარემო შექმნა გენდერულ თანასწორობაზე მომუშავე ორგანიზაციებისთვის. ორგანიზაციების აბსოლუტურმა უმრავლესობამ ძლიერი ანტაგონისტური დამოკიდებულება გამოამჟღავნა სიტყვისადმი „ფემინიზმი“, ისინი ფემინისტებთან არ აიგივებდნენ თავს.

სამოქალაქო კულტურის საერთაშორისო ცენტრის მიერ ჩატარებული კვლევის მიხედვით 37 შესწავლილი ორგანიზაციის წევრთა საერთო რაოდენობა 27000-ს აღწევს. მისი უდიდესი ნაწილი რვა დიდ ორგანიზაციაში ერთიანდებოდა, კერძოდ, საქართველოს ქალთა საბჭოში დაახლოებით 10000 წევრი იყო, ორგანიზაციაში ქალები მშვიდობისა და სიცოცხლისთვის - 5000, ჯარისკაცთა ხსოვნის ფონდში - 4500, თეთრ მანდილში - 4000, საქართველოს ქალები არჩევნებისთვის - 2500, თბილისის ქალთა საბჭოში - 2000, მრავალშვილიანი ოჯახების ასოციაციაში - 1500 და ქართველ ქვრივ ქალთა საერთაშორისო ასოციაციაში - 1500. დანარჩენ 29 ორგანიზაციაში საშუალოდ 65 წევრი დაფიქსირდა.⁸⁶ გამოკვლევის შედეგებმა ცხადყო ასევე, რომ ორგანიზაციების წევრთა საერთო რაოდენობასა და აქტიურ წევრთა რაოდენობას შორის დიდი განსხვავება იყო. 37 ორგანიზაციის 27000 ათას წევრს შორის 711 აქტიური წევრი აღირიცხა, რაც საერთო რაოდენობის 3%-ს შეადგენს.

საქართველოს ქალთა საბჭო 1948 წელს შექმნილი საკავშირო მნიშვნელობის ქალთა ორგანიზაციის ერთადერთი შემკვიდრეა. იმის გამო, რომ ის ქალთა ერთადერთი ორგანიზაცია იყო ათწლეულების მანძილზე, მას ყველაზე მეტი, მაგრამ ყველაზე პასიური წევრები ჰყავს. ორგანიზაციას ქალები მშვიდობისა და სიცოცხლისთვის საქართველოს მაშინდელი პირველი ქალბატონი, ნანული შევარდნაძე, ხელმძღვანელობდა. ორგანიზაცია ძირითადად პოლიტიკური ელიტის წარმომადგენლებს, მათ მეუღლეებსა და მეგობრებს აერთიანებდა და ფინანსურად ყველაზე ძლიერი იყო. დღესდღეობით ძნელია ერთი კონკრეტული და ყველაზე გავლენიანი არასამთავრობო ორგანიზაციის დასახელება, პოლიტიკური თვალსაზრისით, ან, თუ გნებავთ, წევრთა რაოდენობით. ორგანიზაციების უმეტესობა საქართველოს დედაქალაქში, თბილისშია თავმოყრილი. აქ ბევრი შესაძლებლობა და ინფორმაციაა ხელმისაწვდომი, რეგიონებში მხოლოდ რამ-

⁸⁶ სამოქალაქო კულტურის საერთაშორისო ცენტრი. ვებ-გვერდი: <<http://www.osgf.ge>>, უკანასკნელი - ვიზიტი 2002 წლის 10 იანვარს.

დენიმე ორგანიზაცია მუშაობს, განსაკუთრებით მწირია ორგანიზაციების რაოდენობა იმ რეგიონებში, სადაც ეთნიკურ უმცირესობათა მაღალი პროცენტული მაჩვენებელია.

ეთნიკური უმცირესობის წარმომადგენელი ქალები გაცილებით მონყვეტილნი და იზოლირებულნი არიან გარე სამყაროსგან, ვიდრე ქართველები, მიუხედავად იმისა, რომ ორივე ჯგუფის წევრები მთელ რიგ შემთხვევებში ხშირად განიცდიან გენდერულ დისკრიმინაციას, როგორც მსგავსი, ასევე განსხვავებული ფორმით. ეთნიკურ უმცირესობათა ქალები მონყვეტილნი არიან საზოგადოებრივ ცხოვრებას, რადგან მათივე ჯგუფის მამაკაცებთან შედარებით სახელმწიფო ქართული ენა და ხშირ შემთხვევაში, რუსულიც კი ნაკლებად იციან. ბუნებრივია, რომ არც ეთნიკურ და რელიგიურ უმრავლესობათა წარმომადგენლები და არც ეთნიკურ და რელიგიურ უმცირესობათა ქალები ქმნიან ჰომოგენურ ჯგუფებს. ემანსიპაციის დონეზე, ეთნიკური და ასაკობრივი კატეგორიების გარდა, ქალებისა და მათი ოჯახების ეკონომიკური და სოციალური მდგომარეობაც მოქმედებს.

სექსუალურ უმცირესობათა მიმართ საზოგადოებაში ფართოდ გავრცელებული ანტაგონიზმი და აგრესია აშკარად მიუთითებს ქვეყნის დემოკრატიზაციის დაბალ დონეზე, ამ პროცესის უფრო ფართო გაგებით. ღირებებულებისა და ღირებულებათა ორინტაციების კვლევისას 1 100 გამოკითხული რესპოდენტის 79.2%-მა აღნიშნა, რომ არ ისურვებდნენ ჰომოსექსუალს მეზობლად. ჰომოსექსუალების მიმართ საზოგადოება ყველაზე ნაკლებ ტოლერანტობას იჩენს. ამ ჯგუფს ნარკომანები და ლოთები მოსდევენ (77.5%-მა აღნიშნა, რომ არ ისურვებდა ნარკომანის მეზობლად ცხოვრებას, ხოლო 64%-მა - ლოთის მეზობლობაზე თქვა უარი).⁸⁷ 2006 წელს დაარსდა არასამთავრობო ორგანიზაცია, ფონდი ინკლუზივი, რომელმაც იმავე წელს გამოსცა ლესბოსელ, ჰომოსექსუალ, ბისექსუალ და ტრანსსექსუალთა პირველი ჟურნალი სახელწოდებით „მე“. ფონდისა და ჟურნალის დაარსება ამ მოძრაობის პირველი ნაბიჯებია საქართველოში. საბოლოოდ, ქვეყნის დემოკრატიზაციის პროგრესი და მისი ღიაობა მაინც საზოგადოების მიერ ინდივიდუალური უფლებებისა და თავისუფლებების აღიარებაზე დამოკიდებული, მათ შორის სექსუალურ სფეროშიც.

1998 წელს ფონდმა „ჰორიზონტი“ ქალთა არასამთავრობო ორგანიზაციების საქროებების შესწავლის მიზნით ორდღიანი სემინარი ჩაატარა საქართველოს, აზერბაიჯანისა და სომხეთის დედაქალაქებში. ოცდაორი ორგანიზაცია მონაწილეობდა თბილისში გამართულ სემინარში (20 - დედაქალაქიდან და 2 - რეგიონებიდან). არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებმა დაადგინეს ის პრობლემები, რომლებიც მათი საქმიანობის განვითარებასა და ეფექტურობაზე ახდენდა გავლენას, აღწერეს თავიანთი ორგანიზაციების ფორმა და სტრუქტურა და განსაზღვრეს საერთო დასაყრდენ-

⁸⁷ ლევან თარხნიშვილი, 25, ცხრილი 17, 72.

ნი მომავალი თანამშრომლობისთვის ქალების მდგომარეობის გაუმჯობესების მიზნით საქართველოში, სომხეთსა და აზერბაიჯანში.⁸⁸ საქართველოს არასამთავრობო ორგანიზაციის წევრებმა ერთ-ერთ ხელისშემშლელ ფაქტორად თავიანთ საქმიანობაში ქვეყნის კანონმდებლობის ხშირი ცვლა დაასახელეს. განსაკუთრებით კი ორგანიზაციების ხელახალი რეგისტრაციის მოთხოვნა აღნიშნეს, რაც საკმაოდ დიდ თანხებს უკავშირდებოდა. თუმცაღა მათ სერიოზული პრობლემები უშუალოდ რეგისტრაციის მხრივ არ ჰქონიათ, განსხვავებით აზერბაიჯანული ორგანიზაციებისაგან.⁸⁹

ამ კვლევისთვის გამოკითხულმა ექსპერტებმა ქალთა ორგანიზაციების საქმიანობის არაეფექტურობის უმთავრეს მიზეზებად თანმიმდევრული მხარდაჭერისა და რესურსების ნაკლებობა დაასახელეს. ის ფაქტი, რომ გენდერული თანასწორობის სფეროში მომუშავე ბევრი დონორი უპირატესობას მოკლევადიან პროექტებს ანიჭებს და არ ზრუნავს არასამთავრობო ორგანიზაციების ინფრასტრუქტურულ და ადმინისტრაციულ განვითარებაზე, მათ მიღწევებს აკნინებს.⁹⁰ გენდერული თანასწორობის დამცველის, ნინო ციხისთავის, აზრით, „თითოეულ კონკრეტულ შემთხვევაში დონორი ორგანიზაციები პოზიტიურ ზემოქმედებას ახდენენ, მაგრამ ზოგადად, მათი როლი პოზიტიური არ არის, რადგან მათ შორის გამართულმა არაჯანსაღმა კონკურენციამ ასეთივე არაჯანსაღი კონკურენციის გარემო შექმნა არასამთავრობო ორგანიზაციებს შორის საქმიანობის სფეროებისა და რესურსების მოსაპოვებლად“.⁹¹ ამ სფეროში საერთო რესურსების სიმწირე კი კიდევ უფრო აძლიერებს ამ არაჯანსაღ კონკურენციას.

ამას გარდა, შეიძლება ისიც ითქვას, რომ დონორებისა და არასამთავრობო ორგანიზაციების ნაკლებკოორდინირებულმა მუშაობამ, ერთი მხრივ, და მეორე მხრივ, გენდერული თანასწორობის სახელმწიფო მექანიზმის არარსებობამ ნიადაგი შექმნა საქმიანობის დუბლირებისა და შედეგების არამდგრადობისთვის.

საქართველოში ქალთა მოძრაობის ორ, ზემოდან ქვევით მიმართული (ანუ საერთაშორისო დონორი/განვითარების ორგანიზაციებიდან ქალთა ადგილობრივ არასამთავრობო ორგანიზაციებისაკენ) კონსოლიდაციის მცდელობას ჰქონდა ადგილი; 2000 წელს დაარსდა ქალთა არასამთავრობო ორგანიზაციების კოალიცია ეუთოს (OSCE/ODIHR) მხარდაჭერით. ამჟამად მასში 80 ორგანიზაციაა გაერთიანებული. კოალიციის ორგანიზაციული სტრუქტურა ჰორიზონტალურია. მისი წევრები სხვადასხვა ქვეჯგუფს ქმნიან, რომლებშიც მუშაობენ პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიღებისას, ეკონომიკურ და სამშვიდობო პროცესებში ქალთა როლის ამაღლებაზე, ჯან-

⁸⁸ ფონდი ჰორიზონტი, *Needs' Assessment of Caucasian Women's NGOs: June-September 1998*, 2.

⁸⁹ ფონდი ჰორიზონტი, 12.

⁹⁰ ინტერვიუ მარი მესხთან, ოურისტი და გენდერული თანასწორობის ექსპერტი, ჩანერილია 2007 წლის 16 იანვარს. ინტერვიუ ჩარიტა ჯაშთან, 2007 წლის 22 იანვარი; ინტერვიუ ნინო ციხისთავთან, გენდერული თანასწორობის ექსპერტი, ჩანერილია 2007 წლის 22 იანვარს და ინტერვიუ ლელა გაფრინდაშვილთან, 2007 წლის 15 იანვარი.

⁹¹ ინტერვიუ ნინო ციხისთავთან. 2007 წლის 22 იანვარი.

მრთელობის დაცვის, განათლების, გარემოს დაცვისა და ინფორმაციული ტექნოლოგიების დანერგვის საკითხებზე.⁹² ეუთო უზრუნველყოფს კოალიციის წევრების პერიოდული სამუშაო შეხვედრების ჩატარებას, ტექნიკურ და ფინანსურ დახმარებას უწევს მათ კოალიციის დონეზე კონფერენციების მოწყობაში და ამას გარდა, აფინანსებს გენდერული თანასწორობის სფეროში არსებულ ცალკეულ ინიციატივებს.

კოალიციის ინტერესთა არეალი ფართოა და სრულად შეესაბამება საერთაშორისო ინსტრუმენტების, ქალთა დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის კონვენციისა და პეკინის სამოქმედო პლატფორმის მიერ განსაზღვრულ სერიოზულ პრობლემებს.

UNIFEM-ის რეგიონული პროექტის, „ქალები კონფლიქტის პრევენციისა და მშვიდობის მშენებლობისთვის სამხრეთ კავკასიაში“, მხარდაჭერით 2002 წელს დაარსდა ქალთა ქსელი - *ქალთა ერთობა მშვიდობისათვის*. ამ დროისთვის ქსელი აერთიანებს ქალთა ასზე მეტ ორგანიზაციას,

ჯგუფს, ცალკეულ პირს და უკეთ ჩამოყალიბებული წარმომადგენლობა აქვს საქართველოს რეგიონებში, ვიდრე კოალიციას. ქსელის საკოორდინაციო საბჭო შედგება 9 წევრისგან, რომლებიც ორწლიანი ვადით აირჩევიან ექვს რეგიონიდან (მათ შორის - აფხაზეთის გალის რაიონიდანაც). ქსელის მუშაობის მთავარ მიზანს ქალთა მონაწილეობით მდგრადი მშვიდობისა და გენდერული თანასწორობის მიღწევა წარმოადგენს.

„ქალის უფლებების დამცველებმა საქართველოში უნდა ისწავლონ, როგორ გამოხატონ საკუთარი აზრი და იმპორტირებულ დასავლურ ან საბჭოთა გავლენების ქვეშ არ მოექცნენ.“

კოალიციისა და ქსელის აქტიური წევრები შესაბამისად გენდერული თანასწორობის საპარლამენტო საბჭოსა⁹³ და გენდერული თანასწორობის სამთავრობო კომისიის⁹⁴ წევრები გახდნენ 2004 და 2005 წელს. ამ ორ გაერთიანებას ბევრი საერთო წევრი ჰყავს და მიუხედავად იმისა, რომ კონკურენცია ჩვეულებრივი მოვლენაა გაერთიანებებს შორის, გაეროს განვითარების პროგრამის, გაეროს ქალთა ფონდის დახმარებით და გაეროს მოსახლეობის ფონდის დახმარებით მათ მაინც მოახერხეს საკუთარი ძალების კონსოლიდაცია და კომისიისა და საბჭოს ერთობლივ სამუშაო ჯგუფში შექმნეს საქართველოს გენდერული თანასწორობის სტრატეგიის პროექტი, რომელიც ამ დრომდე მხოლოდ ნაწილობრივ არის მთავრობის მიერ დამტკიცებული. სამუშაო ჯგუფში მონაწილეობის გარდა, კოალიციისა და ქსელის წევრებს მიეცათ საშუალება, მთავრობის წარმომადგენლებთან ერთად ემუშავათ გენდერული თანასწორობის სტრატეგიის დოკუმენტებზე, შენიშვნები გაეკეთებინათ და თავისი ინფორმაცია გაეზიარებინათ.

⁹² ქსელის შესახებ იხ. ვებმისამართი <<http://www.ginsc.net>>, უკანასკნელი - ვიზიტი 2007 წლის 7 თებერვალს.
⁹³ საბჭო შედგება 16 წევრისგან, რომელთაგან 5 ქალთა არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელია.
⁹⁴ კომისია 15 წევრისგან შედგებოდა, მათგან 4 ქალთა არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი იყო.

ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის კომიტეტმა თავის დასკვნით შენიშვნებში საქართველოს მეორე და მესამე პერიოდულ ანგარიშებზე 2006 წელს ხაზგასმით აღნიშნა სამთავრობო და არასამთავრობო სექტორების თანამშრომლობა: „კომიტეტი მიესალმება მონაწილე სახელმწიფოს მხრიდან ქალთა არასამთავრობო ორგანიზაციებთან მუდმივ თანამშრომლობას ქალთა დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის სამოქმედო გეგმებისა და სხვა ღონისძიებების დასახვის უზრუნველსაყოფად და გენდერული თანასწორობის მისაღწევად.“⁹⁵ მიუხედავად ამ პოზიტიური გამოცდილებისა, ზემოთ ნახსენები გენდერული თანასწორობის ორი სახელმწიფო მექანიზმი საკმაოდ სუსტი აღმოჩნდა იმისთვის, რომ ხელისუფლების პოლიტიკურ დღის წესრიგზე მოეხდინა გავლენა და საბოლოოდ გენდერული თანასწორობის სამთავრობო კომისია დაიშალა. უფრო მეტიც, ქალების მოძრაობამ დღემდე ვერ მოახერხა კონსოლიდირება იმისთვის, რომ არსებული სახელმწიფო მექანიზმების შენარჩუნება ან უფრო ძლიერი მექანიზმების შექმნა მოეთხოვა აღმასრულებელ ხელისუფლებაში. ამ ნაშრომისთვის გამოკითხულ ექსპერტთა უმრავლესობამ ხაზი გაუსვა იმას, რომ დღევანდელ საქართველოში, სადაც პოლიტიკის დამგვემავებზე ზეგავლენის მქონე ინტერესთა ჯგუფებს უჭირთ ორგანიზაციების შექმნა, ქალთა ჯგუფების კონსოლიდირების საკითხი ვერ გადაწყდება უბრალოდ, ზევიდან ქვევით მიდგომით, ანუ საერთაშორისო დონორი/განვითარების ორგანიზაციების მიერ ადგილობრივი ჯგუფების მომარაგებით იმპორტირებული პრიორიტეტებით, პირობებითა და საშუალებებით. ამგვარი მიდგომა შეიძლება საზიანოც იყოს, რადგან ადგილობრივი ორგანიზაციები საერთაშორისო დონორი ორგანიზაციების მოთხოვნების დაკმაყოფილებას სწავლობენ იმის მაგივრად, რომ ძალები და რესურსები მოიძიონ და პირველ რიგში, თავის გარშემო მიმოიხედონ საკუთარი კონტექსტისთვის აუცილებელი პრიორიტეტების დასადგენად.⁹⁶ როგორც კულტუროლოგი და გენდერული საკითხების ექსპერტი ლელა გაფრინდაშვილი ამბობს, ქალის უფლებების დამცველებმა საქართველოში საკუთარი აზრის გამოხატვა უნდა ისწავლონ და იმპორტირებული დასავლური თუ საბჭოთა გავლენების ქვეშ არ მოექცნენ: „იმის გამო, რომ ჩვენთვის უცნობია ქალთა მოძრაობის ისტორია საქართველოს გასაბჭოებამდე და ვერც ქვეყნის მწვავე პრობლემების იდენტიფიცირება მოვახერხეთ, ჩვენი მცდელობები ფორმალური და მეტწილად უნაყოფოა... ადამიანი კითხულობს ფემინისტურ ნაშრომებს, თანაგრძნობით იმსჯელება განსხვავებული კულტურის ქალებისადმი და იწყებს მსგავს პრობლემების

⁹⁵ CEDAW, *Concluding Comments of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women: Georgia*, 25 აგვისტო, 2006 წელი, 2.

⁹⁶ ინტერვიუ მარი მესხთან, 2007 წლის 16 იანვარი. ინტერვიუ ჩარიტა ჯაშთან, 2007 წლის 22 იანვარი; ინტერვიუ ნინო ციხისთავთან, 2007 წლის 22 იანვარი და ინტერვიუ ლელა გაფრინდაშვილთან, 2007 წლის 15 იანვარი.

შემჩნევას თავის გარშემო. მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ მან იცის, როგორ შეცვალოს სურათი. ამისთვის საკმარისი არ არის იცოდე, რა მოხდა ინგლისში, ამერიკის შეერთებულ შტატებში, ან მექსიკაში. რეალური პოზიტიური ცვლილებისთვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს, იცოდე შენი საკუთარი საზოგადოების განვითარების ისტორია და გქონდეს დღევანდელ მოვლენებზე დაკვირვების უნარი.⁹⁷

ზემთო განხილული სირთულეების მიუხედავად, ქალთა არასამთავრობო ორგანიზაციების მუშაობის შედეგად მიღწეული პროგრესი აშკარაა. პროგრესი განსაკუთრებით შესამჩნევია ისეთ სფეროებში, როგორცაა სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომლებისა და სხვა ოფიციალური პირების ცოდნის ამაღლება ადამიანთ ვაჭრობასა და ოჯახში ძალადობასთან დაკავშირებულ საკითხებზე, მათთვის უფრო მეტი ინფორმაციის მიწოდება ქალის უფლებებზე და საზოგადოდ, გენდერულ თანასწორობაზე. თუმცა, ჩატარებულმა ინტერვიუებმა ცხადყვეს, რომ გენდერული თანასწორობის ექსპერტები უკმაყოფილოები არიან ქალთა მოძრაობის საქმიანობითა და მიღწევებით მიუხედავად იმისა, რომ ბევრი მათგანი თავად წარმოადგენს ამ მოძრაობის ნაწილს. თითქმის ყველა რესპონდენტმა ხაზგასმით აღნიშნა, რომ ვარდების რევოლუციის შემდეგ ჩამოყალიბებული სამოქალაქო საზოგადოების სტაგნაციის პირობებში, როცა რევოლუციის გავლენიან აქტივისტთა უმრავლესობა პოლიტიკაში მთავრობის სამსახურში ან ოპოზიციურ გაერთიანებებში წავიდა, ქალთა მოძრაობის წარმომადგენლების ხმა მაინც არ იმის. ფონდის „ღია საზოგადოება – საქართველო“ ქალთა პროგრამის კოორდინატორმა, მარინა თაბუკაშვილმა, აღნიშნა, რომ: „ჩვენ გვინდა მთავრობასთან პარტნიორობა, ერთად უკეთეს შედეგებს მივაღწევდით, მაგრამ ამ პარტნიორობის მიღწევა შეუძლებელი მისია აღმოჩნდა. რაც უფრო დიდხანს გავაგრძელებთ მუშაობას ხელისუფლებასთან დიალოგის გარეშე, მით უფრო მეტი გაუგებრობა წარმოიშობა ჩვენს შორის და გაძნელება ამ მზარდ უფსკრულზე ხიდის გადება.“⁹⁸ მართლაც, რაც უფრო გაჭიანურდება კონსტრუქციული თანამშრომლობის დანყება ქალთა მოძრაობასა და ხელისუფლებას შორის, მით უფრო ნაკლებ წვლილს შეიტანენ ქალები ქვეყნის დემოკრატიზაციის პროცესში და ნაკლებ ზეგავლენას მოახდენენ მასზე. საქართველოს მთავრობა, თავის მხრივ, აღიარებს, რომ ვარდების რევოლუციის შემდეგ ვაკუუმი შეიქმნა სამოქალაქო სექტორში და აცხადებს, „რომ ის მზად არის უზრუნველყოს სამოქალაქო საზოგადოების ჩართვა ქვეყნის მმართველობაში და მხარი დაუჭიროს მის ძალისხმევასა და ინიციატივებს“.⁹⁹ ეს პირობა ჯერ არ შესრულებულა.

⁹⁷ ინტერვიუ ლელა გაფრინდაშვილთან, 2007 წლის 15 იანვარი.

⁹⁸ ინტერვიუ მარინა თაბუკაშვილთან, „ფონდი ტასოს“ გენერალური დირექტორი. ჩანერილია 2007 წლის 15 იანვარს.

⁹⁹ საქართველოს მთავრობა, *Georgia's Democratic Transformation: an Update since the Rose Revolution*, იანვარი 2007, 59.

შეიძლება დავასკვნათ, რომ ქალთა მოძრაობა საქართველოში ისევ ჩამოყალიბების პროცესშია და ჯერჯერობით მისი მიღწევები მხოლოდ კონკრეტულ სფეროებში იგრძნობა, მაგალითად, ოჯახურ ძალადობასა თუ ადამიანთ ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) სფეროებში. ზოგადად კი, ქალების მოძრაობამ ეფექტური ლობირება ვერ გაუწია გენდერული თანასწორობის პრობლემატიკის ინტეგრაციას სახელმწიფო პოლიტიკაში, განსაკუთრებით კი - ქალების ეკონომიკური და პოლიტიკური ძალაუფლების ზრდის თვალსაზრისით. ქალთა მოძრაობის განვითარების დაბალი დონე და ხელისუფლების მხრიდან პოლიტიკური ნების არარსებობა ურთიერთდაკავშირებული ფაქტორებია, რომლებიც ერთმანეთს აძლიერებენ კიდევ. უმეტესწილად სწორედ ამ ფაქტორების „დამსახურებაა“, რომ ქალების ჩართულობის ხარისხი ქვეყნის დემოკრატიზაციის პროცესში და მათი გავლენა უმნიშვნელო რჩება.

დასკვნები და რეკომენდაციები

კვლევამ გვიჩვენა, რომ გენდერული თანასწორობის საკითხს ქვეყნის პოლიტიკური ელიტის ყურადღება ჯერ არ მიუქცევია. ეს, ერთი მხრივ, იმით შეიძლება ავსხნათ, რომ ქალთა მოძრაობამ ვერ შეძლო კონსოლიდირება და თავისი ამოცანების ეფექტურად ჩამოყალიბება, მეორე მხრივ, არც აღმასრულებლებს გამოუჩენიათ პოლიტიკური ნება, რომ ქალების პრობლემებისთვის მიეხედათ. მათ ბრძოლა გენდერული თანასწორობისთვის მოგებულად მიაჩნიათ.

ბოლოდროინდელმა პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა ცვლილებებმა ძლიერი ზემოქმედება იქონია ქალებზე. იმის მიუხედავად, რომ ბევრ ოჯახში ქალი გახდა მთავარი მარჩენალი მისი ადაპტაციისა და გადარჩენის უნარის წყალობით, მან მაინც ვერ მოახერხა ადგილის დამკვიდრება საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ არენაზე. ტრანსფორმაციის პროცესმა ქალს მეტი შესაძლებლობები მისცა თვითრეალიზაციისთვის, მაგრამ მისი ჩართულობის დონე ქვეყნის პოლიტიკურ ცხოვრებაში დიდად არ შეცვლილა საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ. ქალთა მონაწილეობა ძალაუფლების გადანაწილებაში და ქვეყნის ეკონომიკურ ცხოვრებაში უმნიშვნელოა. ქალების აბსოლუტური უმრავლესობისთვის, როგორც ბევრი მამაკაცისთვის, მიუწვდომელია ის მნიშვნელოვანი არხები, რომლებიც მათ საშუალებას მისცემდა თავიანთი წვლილი შეეტანათ დემოკრატიზაციის პროცესში. დემოკრატიზაციის პროცესი, მისი ფართო მნიშვნელობით, და არა მხოლოდ სტრუქტურული ან სისტემის რეფორმის განხორციელების თვალსაზრისით, ვერ იქნება წარმატებული, თუ მასში ჩართული არ იქნება ქალებისა და სხვა, გარიყული ჯგუფების წარმომადგენლები. სამართლიანი წარმომადგენლობა და ჩართულობა თავისთავად საკმარისი არგუმენტებია, მაგრამ უპირველესად გასათვალისწინებელია ის სიკეთე, რაც საზოგადოების სხვადასხვა სეგმენტების პოტენციალის გამოყენებას მოაქვს თან. დემოკრატიულ პროცესებზე და ინსტიტუტებზე რიგითი მოქალაქეების აზრებისა და შეხედულებების ცოდნას არსებითი მნიშვნელობა აქვს დემოკრატიის გამარჯვებისთვის; როგორც დავით დარჩიაშვილი წერს, ის, თუ „რა თავისებურებანი და ნიუანსებია ღირებული ან მიუღებელი დღეს ქართველებისთვის ადამიანის უფლებათა საყოველთაო პრინციპებიდან, არანაკლებ მნიშვნელოვანია დემოკრატიის წარმატებისათვის, ვიდრე უზადო კონსტიტუციის მიღება. კონსტიტუციები და კანონები მუშაობს, როდესაც საზოგადოება სრულად იზიარებს მათში გაცხადებული დებულებების საფუძველში ჩადებულ ღირებულებებსა და ფილოსოფიას. სხვაგვარად გაორებულ-თვალთმაქცურ პოლიტიკურ და სოციალურ სისტემას ვიღებთ.“¹⁰⁰

¹⁰⁰ დავით დარჩიაშვილი, „შესავალი ღირებულებათა კვლევისთვის“. *ქართული საზოგადოების ღირებულებები*, ფონდი „ღია საზოგადოება-საქართველო“, თბილისი, 2006, 4.

დღევანდელ საქართველოში აშკარად შესამჩნევია ფარისევლური მიდგომა გენდერული თანასწორობის პრობლემატიკისადმი. გარედან ისე ჩანს, რომ ქალის ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო ნორმები და სტანდარტები მისაღება ხელისუფლებისთვის, მაგრამ რეალურად, გენდერული თანასწორობის მხარდამჭერი ზომები არ ტარდება. მაგალითად, არ არსებობს გენდერული თანასწორობის უზრუნველმყოფი ეფექტური სახელმწიფო მექანიზმი, რომელიც პასუხისმგებელი იქნება ამ სფეროში პოლიტიკის შემუშავებაზე და განხორციელების კოორდინირებაზე. არსებული სიტუაციიდან გამოსვლის მიზნით გასათვალისწინებელია შემდეგი რეკომენდაციები:

1. საქართველოს მთავრობამ გენდერული უთანასწორობის მოგვარების პოლიტიკური ნება უნდა გამოავლინოს და განახორციელოს გენდერული თანასწორობის სახელმწიფო კონცეფცია, მან უნდა შექმნას, აგრეთვე, სათანადო სახელმწიფო მექანიზმი ხელისუფლების აღმასრულებელ შტოში და გააუმჯობესოს სახელმწიფო პოლიტიკა გენდერული თანასწორობის სფეროში;

2. სახელმწიფო ბიუჯეტიდან უნდა გამოიყოს თანხები გენდერული თანასწორობის მექანიზმის ფუნქციონირების, სახელმწიფო პოლიტიკის განხორციელებისა და მისი მონიტორინგის მიზნით;

3. საქართველოს მთავრობამ უნდა შექმნას გენდერული თანასწორობის ომბუდსმენის ინსტიტუტი (ან სახალხო დამცველის სამსახურში უნდა გაძლიერდეს ეს მიმართულება), რომელიც მიიღებს ინდივიდუალურ საჩივრებს/განაცხადებს და სათანადო რეაგირებას მოახდენს;

4. საქართველოს მთავრობამ უნდა გაითვალისწინოს და დააკმაყოფილოს გაეროსა და ევროპის საბჭოს წინაშე აღებული ვალდებულებები გენდერული თანასწორობის სფეროში. მან განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციოს ქალთა მიმართ ყველა ფორმის დისკრიმინაციის აღმოფხვრის შესახებ კომიტეტის მიერ 2006 წელს გაკეთებულ დასკვნით კომენტარსა და რეკომენდაციებს საქართველოს მიერ წარდგენილ მეორე და მესამე პერიოდულ ანგარიშებზე;

5. ქალების არასამთავრობო ორგანიზაციებმა უკეთ უნდა შეისწავლონ ქართული საზოგადოების განვითარების ისტორიული ეტაპები; უფრო მეტი ყურადღებით უნდა მოეკიდონ თავიანთი ბენეფიციარების საჭიროებებს და შეძლონ საერთაშორისო განვითარებისა და დონორი ორგანიზაციების ყურადღება მიმართონ ქალების სხვადასხვა ჯგუფების პრობლემებზე;

6. საქართველოს ქალთა მოძრაობამ უნდა გაანალიზოს გენდერულ თანასწორობასთან დაკავშირებული პრობლემები და დაადგინოს პრიორიტეტები. ამასთან, ქალთა მოძრაობა უფრო შემოქმედებითად უნდა მიუდგეს საქმეს და სხვა გზებზეც იფიქროს საზოგადოებაში მეტი მხარდაჭერის მოსაპოვებლად;

7. საერთაშორისო განვითარებისა და არასამთავრობო ორგანიზაციები უფრო შემოქმედებითად უნდა მიუდგნენ გენდერული თანასწორობის საკითხს და ერთობლივად დასახონ ახალი გზები მისი ლობირებისთვის;

8. გენდერული თანასწორობის სფეროში მომუშავე განვითარების ორგანიზაციებს თავიანთ პროგრამებს შორის კოორდინირების გაუმჯობესება ესაჭიროებათ, რათა თავიდან იქნას აცილებული საქმიანობის დუბლირება, მათ მხარი უნდა დაუჭირონ ჯანსაღ კონკურენციას ქალთა არასამთავრობო ორგანიზაციებს შორის;

9. განვითარების საერთაშორისო ორგანიზაციებმა ქალთა არასამთავრობო ორგანიზაციებს კი არ უნდა უკარნახონ, რა მიმართულებები და სფეროები შეარჩიონ სამუშაოდ, არამედ მათთან უნდა ითანამშრომლონ. განვითარების ორგანიზაციებმა და ქალთა არასამთავრობო ორგანიზაციებმა ერთობლივად უნდა განსაზღვრონ პრიორიტეტები. ამისთვის არასამთავრობო ორგანიზაციებს უფრო მეტი თავისუფლება უნდა ჰქონდეთ, რომ კონტექსტისთვის სპეციფიკური პროექტები და ინიციატივები წარმოადგინონ;

10. განვითარების საერთაშორისო ორგანიზაციებმა უფრო გრძელვადიანი თანამშრომლობა უნდა დაამყარონ ქალთა არასამთავრობო ორგანიზაციებთან და მხარი დაუჭირონ მათ ადმინისტრაციულ და ინფრასტრუქტურულ განვითარებას;

11. განვითარების საერთაშორისო ორგანიზაციებმა უნდა უზრუნველყონ ქალთა ჯგუფების მონაწილეობა ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის, ათასწლეულის განვითარების მიზნებსა და საზოგადოების განვითარებაზე ორიენტირებულ სხვა პროცესებში.

12. განვითარების საერთაშორისო ორგანიზაციებმა შესაძლებლობა უნდა მისცენ ქალთა არასამთავრობო ორგანიზაციებს და სხვა მარგინალურ ჯგუფებს, რომ ისინი სამოქალაქო სექტორის გაძლიერების მნიშვნელოვანი მონაწილეები გახდნენ. ამ მიზნით საერთაშორისო ორგანიზაციებმა მხარი უნდა დაუჭირონ ქალთა არასამთავრობო ორგანიზაციების თანამშრომლობას უფრო ძლიერ არასამთავრობო ორგანიზაციებთან და მთავრობასთან ერთობლივი ინიციატივების ფარგლებში.

ბიბლიოგრაფია

- Buck, Thomas, Alice Morton, Susan Allen Nan, and Feride Zurikashvili, *Aftermath: Effects of Conflict on Internally Displaced Women in Georgia*, Working Paper No. 310 September 2000, 5.** იხილეთ ინტერნეტში:
<http://pdf.dec.org/pdf_docs/PNACJ947.pdf>, უკანასკნელი ვიზიტი - 2006 წლის 12 ნოემბერს.
- Consideration of Initial Report Submitted by States Parties under Article 18 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*, 1998.
- Eurasia Foundation Georgia Office*, იხილეთ ინტერნეტში:
<<http://www.eurasia.org.ge/page.cgi?csinfo=15>> უკანასკნელი ვიზიტი - 2007 წლის 15 თებერვალს.
- Evans Clements, Barbara**, “Later Developments: Trends in Soviet Women’s History, 1930 to the Present” in Barbara Evans Clements, Barbara Alpern Engel, Christine D. Worobec (eds). *Russia’s Women: Accommodation, Resistance, Transformation*, University of California Press: Berkley, 1991.
- Gender Development Association, *Status of Women in Georgia*, Tbilisi, 1999.
- Gender Information Network of South Caucasus*, იხილეთ ინტერნეტში:
<<http://www.ginsc.net>> უკანასკნელი ვიზიტი - 2007 წლის 7 თებერვალს.
- Government of Georgia, *Georgia’s Democratic Transformation: an Update since the Rose Revolution*, January 2007.
- Government of Georgia, UNDP, *Millennium Development Goals in Georgia*, Tbilisi, 2004.
- Government of Georgia, *National Plan of Action (NAP) for Improving Women’s Conditions for 1998-2000*.
- Horizonti Foundation, *Needs Assessment of Caucasian Women’s NGOs*, June-September 1998.
- Huntington, Samuel P. “Will More Countries Become Democratic?” *Political Science Quarterly* 99, Summer 1984.
- International Helsinki Federation for Human Rights, *Women 2000: An Investigation into the Status of Women’s Rights in Central and South-Eastern Europe and the Newly Independent States*, 2000.
- Jones, Stephen F.** “Democracy from Below? Interest Groups in Georgian Society”, *Slavic Review*, Vol 59, N1 (Spring 2000).
- Kälin, Walter**, *Specific Groups and Individuals: Mass Exoduses and Displaced Persons: Report of the Representative of the Secretary-General on the Human Rights of Internally Displaced Persons*, E/CN.4/2006/71/Add.7, 12, 24 March 2006.
- Ministry of Economical Development of Georgia, State Department of Statistics. *Woman and Man in Georgia: Statistical Publication*, Tbilisi, 2005.

Network Unity of Women for Peace, *Memorandum*, 2004.

President Eduard Shevardnadze, Decree # 511, *On the Measures for Strengthening the Protection of Human Rights of Women*, 28 August 1999.

Report of Non-governmental Organizations on the Status of Women in the Republic of Georgia under CEDAW Articles, 1998.

Sabedashvili, Tamar, *Women in the Decade of Transition*, Lega: Tbilisi, 2002.

The Ministry of Refugees and Accommodation, *IDPs' Reference Book*, Association Migrant: UNHCR, 2002.

The Second Report of Georgia to the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women, 2004.

UNHCR, *The Dynamics and Challenges of Ethnic Cleansing: The Georgia-Abkhazia Case*, იხილეთ ინტერნეტში: <<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/publ/opendoc.htm?tbl=RSDCOI&id=3ae6a6c54&page=publ>>, უკანასკნელი ვიზიტი - 2006 წლის 11 ნოემბერს.

Vincent, R. J. *Human Rights and International Relations*, Cambridge University Press: Cambridge, 1986.

Waylen, Georgina, *Women and Democratization: Conceptualizing Gender Relation in Transition Politics*, *World Politics*, April 1994, v. 46 n3.

Wheatley, Jonathan, *Georgia from National Awakening to Rose Revolution*, Ashgate: Aldershot, 2005.

Women's Advice Centre Sakhli, *Monitoring of the Plan of Action for Combating Violence against Women*, Oxfam GB: Tbilisi, 2004.

ბაგრატია თამარ, ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნები და ქალთა მონაწილეობა, მასალა განსჯისათვის, გენდერისა და განვითარების ასოციაცია: სექტემბერი, 2006.

დარჩიაშვილი დავით, „შესავალი ღირებულებათა კვლევისთვის“, *ქართული საზოგადოების ღირებულებები*, ფონდი „ღია საზოგადოება - საქართველო“: თბილისი, 2006.

ზედანია გიგა, „ღირებულებების სისტემური და შედარებითი კვლევა“, *ქართული საზოგადოების ღირებულებები*, ფონდი „ღია საზოგადოება - საქართველო“, თბილისი, 2006.

თარხნიშვილი ლევან, „საქართველო და თანამედროვე ღირებულებები“, *ქართული საზოგადოების ღირებულებები*, ფონდი „ღია საზოგადოება - საქართველო“, თბილისი, 2006.

მადურაშვილი ხათუნა, „ქალების უფლებები და მათი დაცვა საქართველოს სისხლის სამართლისა და შრომის კანონმდებლობით“, *ალმანახი*, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, 1998.

სააკაშვილი მიხეილ, „სასამართლო რეფორმა, როგორც ქართული რევოლუციის სარკე“, *გადამწყვეტი ბრძოლა საქართველოსათვის*. თბილისი, 2001.

საბედაშვილი თამარ, ქალთა უფლებების ისტორიული ასპექტები, სახელმძღვანელო, სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრი, თბილისი, 2005.

სანიკიძე ლია, პატარაიძე თამარ, ალადაშვილი ირმა, მესხი მარი, ნოიბაუერი ვიოლეტა, რეალობა: ქალთა თანასწორი უფლებები და შესაძლებლობები საქართველოში, პოლიგრაფ +, თბილისი, 2006.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი. 1999.

საქართველოს კანონი ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ. 2006.

საქართველოს კანონი ოჯახში ძალადობის აღკვეთის, ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა დაცვისა და დახმარების შესახებ, 2006.

ყიფშიძე ლალი, ოჯახური ძალადობა და ქალების სოციალური პრობლემები, აღმანახი, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, 1998.

ინტერვიუთა სია

1. ინტერვიუ ნანა სუმბაძესთან, მკვლევარი-სოციოლოგი, საზოგადოებრივ მეცნიერებათა ინსტიტუტი, ჩანერილია 2007 წლის 15 იანვარს;
2. ინტერვიუ ლელა გაფრინდაშვილთან, კულტუროლოგი და გენდერული საკითხების მკვლევარი, ჩანერილია 2007 წლის 15 იანვარს;
3. ინტერვიუ მარი მესხთან, იურისტი და გენდერული თანასწორობის საკითხთა ექსპერტი, ჩანერილია 2007 წლის 16 იანვარს;
4. ინტერვიუ გია თარხან-მოურავთან, მკვლევარი, საზოგადოებრივ მეცნიერებათა ინსტიტუტი, ჩანერილია 2007 წლის 17 იანვარს;
5. ინტერვიუ გია ჟორჟოლიანთან, პოლიტოლოგი, ჩანერილია 2007 წლის 22 იანვარს;
6. ინტერვიუ ჩარიტა ჯაშთან, გენდერული საკითხებისა და ეკონომიკის დარგის ექსპერტი, ჩანერილია 2007 წლის 22 იანვარს;
7. ინტერვიუ ნინო ციხისთავთან, გენდერული თანასწორობის საკითხთა ექსპერტი, ჩანერილია 2007 წლის 22 იანვარს;
8. ინტერვიუ მარინა თაბუკაშვილთან, „ფონდი ტასოს“ გენერალური დირექტორი, ჩანერილია 2007 წლის 15 იანვარს;
9. ინტერვიუ დავით დარჩიაშვილთან, პოლიტოლოგი, ჩანერილია 2007 წლის 29 იანვარს;
10. ინტერვიუ შორენა ძონენიძესთან, გენდერული თანასწორობის საკითხთა ექსპერტი, ინტერვიუ ჩანერილია 2007 წლის 15 თებერვალს.

განდერული თანასწორობის სახელმწიფო კონცეფცია

1. შესავალი

საქართველოს კონსტიტუციის თანახმად, ყველა ადამიანი დაბადებით თავისუფალი და კანონის წინაშე თანასწორია განურჩევლად რასისა, კანის ფერისა, ენისა, სქესისა, რელიგიისა, პოლიტიკური და სხვა შეხედულებებისა, ეროვნული, ეთნიკური, და სოციალური კუთვნილებისა, წარმოშობისა, ქონებრივი და ნოდებრივი მდგომარეობისა, საცხოვრებელი ადგილისა.

გენდერული თანასწორობის კონცეფცია (შემდგომში კონცეფცია) ეფუძნება იმ საეთაშორისო აქტებს და დოკუმენტებს, რომლებსაც საქართველო მიუერთდა და რომლებიც დღეს საქართველოს კანონმდებლობის განუყოფელი ნაწილია:

- ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია;
- სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების საერთაშორისო პაქტი;
- ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ უფლებათა საერთაშორისო პაქტი;
- ქალთა მიმართ ყველა ფორმის დისკრიმინაციის აღმოფხვრის კონვენცია;
- ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია;
- პეკინის დეკლარაცია და სამოქმედო პლატფორმა;
- მოსახლეობის და განვითარების კაიროს კონფერენციის სამოქმედო პროგრამა;
- გაეროს უშიშროების საბჭოს რეზოლუცია 1325;
- ათასწლეულის დეკლარაცია და ათასწლეულის განვითარების მიზნები.

კონცეფციის მიზანია ხელი შეუწყოს ქალთა და მამაკაცთა უფლებებისა და შესაძლებლობების თანაბარ და ეფექტიან განხორციელებას. კონცეფცია აღიარებს გენდერული თანასწორობის პრინციპებს სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში და განსაზღვრავს შესაბამის ღონისძიებებს სქესის ნიშნით დისკრიმინაციის ყველა ფორმის პრევენციისა და აღმოფხვრის, აგრეთვე, გენდერული თანასწორობის მიღწევისათვის.

კონცეფცია განსაზღვრავს სახელმწიფოს ვალდებულებას, უზრუნველყოს შესაბამისი საკანონმდებლო და სხვა ღონისძიებების შემუშავება, რათა შეიცვალოს სქესის ნიშნით დისკრიმინაციის განმაპირობებელი ნორმატიული ბაზა და მათი განხორციელება.

2. ტერმინთა განმარტება

გენდერი - გენდერი არის ცნება, რომელიც აღნიშნავს კულტურით განპირობებულ შეხედულებებს ქალთა და მამაკაცთა ქცევისადმი დამოკიდებულების, პიროვნული თვისებების, ფიზიკური და ინტელექტუალური შესაძლებლობების შესახებ.

გენდერული თანასწორობა - გენდერული თანასწორობა ადამიანის უფლებათა განუყოფელი ნაწილია. იგი გულისხმობს ქალთა და მამაკაცთა თანაბარ წარმოჩენას, უფლებამოსილებას, პასუხისმგებლობასა და თანასწორ მონაწილეობას პირადი და საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში.

დისკრიმინაცია სქესის ნიშნით - სქესის ნიშნით პირდაპირი დისკრიმინაცია ხდება მაშინ, როდესაც პირის მიმართ მოპყრობა განსხვავდება მხოლოდ სქესისა და მამაკაცთა და ქალთა მახასიათებლების საფუძველზე, რასაც არ შეიძლება ობიექტური გამართლება ჰქონდეს. არაპირაპირი დისკრიმინაციის დროს კანონი, პოლიტიკა თუ პროგრამა პირდაპირ არ მიუთითებს რაიმე დისკრიმინაციაზე, მაგრამ მისი განხორციელება დისკრიმინაციულ შედეგს იძლევა.

სპეციალური ღონისძიებები - სპეციალური ღონისძიებები წარმოადგენს მიზნობრივად შემუშავებულ ქმედებებს, რომელთა მიზანია არახელსაყრელი პირობებისა და გენდერული სტეროტიპების დაძლევა. სპეციალური ღონისძიებები ითვალისწინებს ქალთა და მამაკაცთა მდგომარეობის თანაბრად გაუმჯობესების მიზნით სამართლებრივი რეფორმის გატარებას, საგანმანათლებლო პროგრამების და პროექტების შემუშავებასა და განხორციელებას.

გენდერული თანასწორობის პრინციპების გათვალისწინება (გენდერული მეინსტრიმინგი) - გენდერული მეინსტრიმინგი არის ყველა სფეროში და დონეზე პოლიტიკის შემუშავებისას და განხორციელებისას გენდერული თანასწორობის პრინციპების გათვალისწინება.

3. გენდერული თანასწორობის მიღწევის ძირითადი მიმართულებები

გენდერული თანასწორობა დღეს საქართველოს სახელმწიფო პოლიტიკის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრიორიტეტად ყალიბდება, რომლის მიზანია ქალთა და მამაკაცთა თანასწორობისთვის ხელსაყრელი პირობების შექმნა და ამ თანასწორობის უზრუნველყოფა.

საქართველოს ხელისუფლება იღებს ვალდებულებას, უზრუნველყოს ქალთა და მამაკაცთა თანაბარი უფლებებისა და შესაძლებლობების ეფექტიანი განხორციელება პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ სფეროებში. ამ მიზნით საქართველოს მთავრობა შეიმუშავებს და განახორციე-

ლებს გენდერული თანასწორობის პრინციპებზე დაფუძნებულ სახელმწიფო პოლიტიკას, რომლის ძირითადი მიმართულებები განისაზღვრება ამ კონცეფციით. გენდერული თანასწორობის საკითხებზე საერთაშორისო ვალდებულებების შესრულებისას, ეროვნული კანონმდებლობის, ადმინისტრაციული თუ სხვა მარეგულირებელი დოკუმენტების აღსრულებისას და სახელმწიფო სტრატეგიული პროგრამების განხორციელებისას მნიშვნელოვანი როლი ენიჭება ანგარიშგებისა და მონიტორინგის სისტემების ჩამოყალიბებასა და განხორციელებას.

4. გენდერული თანასწორობის ძირითადი მიმართულებების განხორციელების მექანიზმები

გენდერული თანასწორობის ძირითადი მიმართულებების განხორციელებისათვის საქართველოს ხელისუფლება იყენებს შესაბამის მექანიზმებს და ახორციელებს ღონისძიებებს, რომლებიც მიმართულია საქართველოში ქალთა და მამაკაცთა თანასწორობის უზრუნველყოფისაკენ.

საქართველოს ხელისუფლება აცნობიერებს, რომ გენდერული თანასწორობის სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავება, გატარება და მონიტორინგი უნდა ხორციელდებოდეს ხელისუფლებასა და სამოქალაქო საზოგადოებას შორის ეფექტიანი თანამშრომლობისა და პარტნიორობის საფუძველზე, რაც ხელს შეუწყობს გენდერული თანასწორობის მნიშვნელობაზე საზოგადოების ცნობიერების ამაღლებას.

გენდერული თანასწორობის უზრუნველსაყოფად ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი და პირველადი ღონისძიებაა შესაბამისი საკანონმდებლობის ფორმირება. სხვადასხვა სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკის ჩამოყალიბებისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს გენდერული პრინციპების ზედმინვნით გათვალისწინებას და გენდერული თანასწორობის კენ მიმართული პროგრამების შემუშავებასა და განხორციელებას, მათ შორის, სქესის ნიშნით დისკრიმინაციის აღმოსაფხვრელად სპეციალური ღონისძიებების სისტემატურ განხორციელებას, შესაბამისი სტატისტიკური მონაცემების შეგროვებასა და ანალიზს, აგრეთვე, გენდერულ საკითხებზე კვლევებისა და სწავლების განხორციელების მხარდაჭერას.

დღესდღეობით საქართველოში არსებობს ორი დროებითი სტრუქტურა – საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარესთან არსებული საკონსულტაციო საბჭო და სამთავრობო კომისია, რომლებიც მუშაობენ გენდერული თანასწორობის საკითხებზე. მაგრამ გენდერული თანასწორობის პრიორიტეტულობიდან გამომდინარე მიზანშეწონილია, საქართველოს ხელისუფლებაში შეიქმნას მუდმივიმოქმედი ინსტიტუციური მექანიზმი და მისი ეფექტიანი ფუნქციონირების უზრუნველყოფა მოხდეს ხელისუფლების როგორც საკანონმდებლო, ისე აღმასრულებელ შტოებში, ცენტრალურ და ადგილობრივ დონეებზე.

5. პოლიტიკური სფერო

საქართველოს მოქალაქეებმა გამოხატეს თავიანთი ნება, საქართველო ჩამოყალიბებულიყო დემოკრატიულ სახელმწიფოდ, როდესაც მხარი დაუჭირეს „ვარდების რევოლუციას“. გენდერული თანასწორობის პრინციპების განხორციელება დემოკრატიული პროცესების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნაწილია. ყოველ მოქალაქეს, ქალს თუ მამაკაცს, თანაბარი პასუხისმგებლობა ეკისრება კანონის უზენაესობასა და კანონის წინაშე თითოეული მოქალაქის თანასწორობაზე დაფუძნებული, გამჭვირვალე და ხალხის წინაშე ანგარიშვალდებული პოლიტიკური სისტემის ჩამოყალიბებაში.

ამ მიზნების მისაღწევად საჭიროა:

- ხელისუფლების ყველა შტოში და ყველა დონეზე ქალთა და მამაკაცთა სრული და თანაბარი მონაწილეობის უზრუნველყოფა;
- პოლიტიკურ პარტიებში და მათ აღმასრულებელ და მაკონტროლებელ სტრუქტურებში ქალთა და მამაკაცთა თანაბარი მონაწილეობის ხელშეწყობა;
- კონფლიქტების მოგვარებისა და მშვიდობის მშენებლობის პროცესებში ქალთა და მამაკაცთა სრული და თანაბარი მონაწილეობის ხელშეწყობა.

6. ეკონომიკური სფერო

კონომიკური განვითარება საქართველოს მოსახლეობის ერთ-ერთი მთავარი პრიორიტეტია. საქართველოს ხელისუფლების მიზანია შექმნას საბაზრო პრინციპებზე დაფუძნებული ეკონომიკის მდგრადი განვითარებისათვის ხელსაყრელი პირობები. კონომიკური უსაფრთხოების პოლიტიკის ძირითადი მიმართულებების განხორციელების პროცესში ქალთა და მამაკაცთა თანაბარი მონაწილეობის უზრუნველყოფა მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია, რომელიც ხელს შეუწყობს ამ მიზნის მიღწევას.

გენდერული თანასწორობის პრინციპების გათვალისწინება ეკონომიკური განვითარებისა და სიღარიბის დაძლევის სახელმწიფო პროგრამებში, აგრეთვე დასაქმების პოლიტიკაში სტიმულს მისცემს გენდერული ბალანსის უზრუნველყოფას შრომის ბაზარზე და განსაკუთრებით სამეწარმეო საქმიანობაში. კერძო სექტორის განვითარების და სამუშაო ადგილების შექმნის ერთ-ერთი მექანიზმია ქალებისა და მამაკაცებისათვის საფინანსო, საკრედიტო და სანარმოო რესურსებზე თანაბარი ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა.

საქართველოს ხელისუფლებამ განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაუთმოს გენდერული, სოციალურ სამართლიანობაზე ორიენტირებული ბიუჯეტის განვითარებას როგორც ცენტრალურ, ისე ადგილობრივ დონეებზე.

7. სოციალური სფერო

საქართველოს ხელისუფლება აქტიურად ახორციელებს რეფორმებს სოციალურ სფეროში. სოციალური პოლიტიკის გატარებისას გენდერული თანასწორობის პრინციპების გათვალისწინება ხელს შეუწყობს საზოგადოებაში სოციალური სამართლიანობის დამკვიდრებას. ამ მიზნის მისაღწევად სახელმწიფომ უნდა შეიმუშაოს და განახორციელოს გენდერულ თანასწო-

რობაზე ორიენტირებული პროგრამები ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სფეროებში. საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გააცნობიეროს და სოციალურ პოლიტიკაში გაითვალისწინოს ოჯახში ბავშვებზე, ხანდაზმულებსა და სხვა წევრებზე ზრუნვისას განეული შრომა.

განათლების სფეროში მიმდინარე რეფორმის განხორციელებისას ხელისუფლებამ უნდა უზრუნველყოს ქალებისა და მამაკაცებისათვის საბაზისო, პროფესიული, უმაღლესი და უწყვეტი განათლებისა და საინფორმაციო საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების თანაბარი ხელმისაწვდომობა.

8. დასკვნითი დებულებები

საქართველოს გენდერული თანასწორობის სახელმწიფო კონცეფციის განხორციელებისთვის საქართველოს ხელისუფლებამ:

- უნდა შეიმუშაოს სპეციალური ღონისძიებები, მათ შორის, საკანონმდებლო, რომელთა მიზანია გენდერული თანასწორობის პრინციპების დამკვიდრება;
- უნდა გაითვალისწინოს გენდერული თანასწორობის პრინციპები ყველა სახის სახელმწიფო სტრატეგიასა და პროგრამაში;
- უნდა განახორციელოს საქართველოს მთავრობის მიერ შეიმუშავებული და მიღებული გენდერული თანასწორობის სამოქმედო გეგმის მონიტორინგი, ანგარიშგება და შეფასება;
- უნდა უზრუნველყოს გენდერული თანასწორობის მუდმივმოქმედი ინსტიტუციური მექანიზმის განვითარება და მისი ეფექტური ფუნქციონირების უზრუნველყოფა ხელისუფლების როგორც საკანონმდებლო, ასევე აღმასრულებელ შტოებში, ცენტრალურ და ადგილობრივ დონეებზე.

გენდერული თანასწორობის კონცეფციის განხორციელების მთავარი წყაროა ცენტრალური და ადგილობრივი ბიუჯეტები, ასევე საერთაშორისო და ადგილობრივი ორგანიზაციების ფინანსური და ტექნიკური მხარდაჭერა.

ამ კონცეფციას დადგენილებით ამტკიცებს და მასში ცვლილებები შეაქვს საქართველოს პარლამენტს.

